

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาอัลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ข้อเขียนของผู้ชำนาญและผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งส่วนมากได้มาจากห้องสมุดและอินเทอร์เน็ต โดยนำผลการทบทวนมาอ่าน วิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อสนับสนุนและเป็นแนวทางในการทำวิจัยเรื่องนี้ ผลการศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา
2. ความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับเด็กพิเศษ
3. การบริการด้านการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ
4. การศึกษาอัลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโครงการ
6. วงจรคุณภาพของเดมมิ่ง PDCA
7. รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริก
8. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
9. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
10. ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
12. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

ความหมายของการจัดการศึกษา

ความหมายของการจัดการศึกษา ปรัชญา เวสาร์ชช (2545: 3, อ้างถึงใน พระมหาวิริศศักดิ์ สุเมธี 2551: 148) ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายชัดเจน คือ การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ โดยคาดหวังว่า คนที่มีคุณภาพนี้จะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข เจริญก้าวหน้าทันโลก แข่งขันกับสังคมอื่นในเวทีระหว่างประเทศได้ คนในสังคมมีความสุข มีความสามารถประกอบอาชีพการงานอย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏ วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2553: 12-13) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียน ตั้งใจเรียน และเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของผู้เรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิตหรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอน หรือผู้สอนด้วยเช่นกัน หากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการที่ดีและเหมาะสมแล้ว ย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของผู้เรียน ดังนี้

1. มีความรู้และเข้าใจในเนื้อหา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้
2. เกิดทักษะหรือมีความชำนาญในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้
3. เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน
4. สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
5. สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่ออีกไปได้

นอกจากนี้ ผดุงชัย ภูพัฒน์ (2553: 2) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่ต้องมีความสมดุลพอดีระหว่างการเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข จะต้องคิดเป็น ทำเป็น มีคุณธรรม ศีลธรรม อดทน ควบคุมอารมณ์และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบของสังคม ที่มีเป้าหมายพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ-อารมณ์ สังคม สติปัญญา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สู่การอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความสำคัญของการจัดการศึกษา

ปรัชญา เวสารัชช (2545: 3-4, อ้างถึงใน พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี 2551: 148-149) กล่าวว่า การจัดการศึกษา เป็นการจัดการที่สำคัญ เนื่องจากไม่ใช่เรื่องที่จะให้ผู้ใดรับไปทำโดยไม่มีเป้าหมาย ไม่มีมาตรฐาน ไม่ได้คุณภาพ เพราะยอมทำให้การศึกษาไม่มีทิศทาง ไม่เป็นระบบ ไม่คุ้มค่า และหากจัดผิดพลาดก็ยากที่จะแก้ไข เพราะกระบวนการศึกษา เช่น ค่านิยมต่าง ๆ ไม่ซึมซับเข้าไปในใจของผู้เรียนเสียแล้วและการจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคน และเป็นการลงทุนเพื่อการอยู่รอดและพัฒนาของสังคม เพราะการศึกษาส่งผลกระทบต่อและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม วิทยาการและเทคโนโลยีที่จำเป็นในการทำงานและการใช้ชีวิต ที่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากร คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี สนับสนุนจำนวนมาก และสังคมต้องการคนที่ได้รับการฝึกฝนเฉพาะด้านที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญมาดูแลรับผิดชอบในด้านการสอน การบริหาร หรือการสนับสนุน และสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การจัดการศึกษาจำเป็นต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย การจัดการศึกษาที่อยู่กับยอมที่หมายถึงความล้าสมัย ไม่เหมาะสม ไม่คุ้มประโยชน์ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวยังได้รับการยอมรับจนถึงปัจจุบัน

กุลิศรา จิตรขญาวณิช (2561: 66) กล่าวว่า กลไกหลักที่สำคัญในการจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การศึกษา เพราะการศึกษามีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาประเทศชาติ ให้มีความเจริญก้าวหน้า ดังนั้น ประเทศใดจะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดขึ้นได้นั้น เริ่มต้นที่ประชากรในประเทศควรได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

สรุปได้ว่า การศึกษามีความสำคัญที่จะต้องมีการจัดการ และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนและสังคม เนื่องจากการศึกษาส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์และสังคม นอกจากนี้สังคมยังต้องการทรัพยากรบุคคลที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญมารับผิดชอบงานด้านการศึกษา และสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษานอกจากจะมีลักษณะเป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบแล้ว ปรัชญา เวสารัชช (2545: 12-13, อ้างถึงใน พระมหาวิริศศักดิ์ สุรเมธี 2551: 149-151) ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. เนื้อหาสาระในการศึกษา หลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระในการศึกษาควรทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

2. ครู คือ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ เจือใจสำคัญประการหนึ่งสำหรับครู คือ ต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการติดตาม เรียนรู้เนื้อหาวิชาการวิชาชีพใหม่ ๆ และวิทยาการด้านการสอนตลอดเวลา ซึ่งครูต้องพัฒนาความสามารถในการประยุกต์สาระเนื้อหาและองค์ความรู้ใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

3. สื่อ อุปกรณ์ สำหรับการศึกษา เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา จะต้องมีเพียงพออยู่ในสภาพใช้งานได้ และใช้สื่อนี้เป็นส่วนช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ครูที่มีคุณภาพต้องสามารถผลิตและพัฒนาสื่อและอุปกรณ์การศึกษาสำหรับการสอนของตนได้

4. รูปแบบวิธีการสอน รูปแบบการเรียนการสอนจะต้องมีความหลากหลาย อาทิ การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ การเลือกใช้รูปแบบวิธีการสอนครูต้องระมัดระวังเลือกใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ประกอบกับการทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน

5. ผู้บริหาร และบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ในการจัดการศึกษามีผู้ที่รับผิดชอบงานอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรง อาทิ ผู้บริหาร ซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษา

ที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปโดยเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ เจ้าหน้าที่ธุรการ งานทะเบียน งานโภชนาการ และสุขอนามัย เป็นต้น

6. เงินทุนสนับสนุน การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็น รัฐบาลในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน เป็นต้น เงินทุน เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดผลตามเป้าหมาย

7. สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม อาคารสถานที่ ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ จะต้องมีย่างเพียงพอ เหมาะสม ปลอดภัย และมีบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

8. ผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียน คือ ผู้รับการศึกษาและเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้ และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษา จึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษาอบรม การประเมิน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้เป้าหมายของการจัดการศึกษาในภาพรวมจึงไม่ได้จำกัดวงแคบ เฉพาะในสถานที่ แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญ คือ ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษา และการศึกษาต้องจัด สำหรับคนทุกคน

กุลิศรา จิตรขณาวณิช (2561: 11-30) กล่าวว่า การจัดการศึกษาไทยในปัจจุบัน ทุกระดับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาผู้บริหาร ครู สถานศึกษาได้ให้ความสำคัญ ในการนำปรัชญา แนวคิดทฤษฎีการศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ดังนั้น การประยุกต์ใช้ปรัชญา ทฤษฎีการศึกษา และทฤษฎีการเรียนรู้ จึงจำเป็นสำหรับผู้บริหาร ครู และสถานศึกษาที่จะนำสิ่งเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ ให้ถูกต้องและเหมาะสม โดยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร กล่าวคือ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับ เมื่อมีการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน จะต้องมีการนำปรัชญามาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางจัดการศึกษา

พรรณอร อุชุกภาพ (2561: 7) กล่าวว่า ปรัชญาเป็นแนวคิดที่แสดงถึงการแสวงหาความรู้ ให้ได้ความจริง ส่วนการศึกษาเป็นกิจกรรมและกระบวนการของสังคมที่พัฒนาบุคคลให้มีความเจริญ อกงาม สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ดังนั้นปรัชญาและการศึกษามีจุดรวมกัน คือ มนุษย์ มีความสัมพันธ์กันในแง่ของการกำหนดจุดมุ่งหมาย มีวิธีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับคุณค่า ของชีวิต ด้วยเหตุผลดังกล่าว นักการศึกษาจึงพยายามทำความเข้าใจในปรัชญาพื้นฐาน พร้อมกับ วิเคราะห์แนวปรัชญาเพื่อสร้างปรัชญาการศึกษา และนำปรัชญาการศึกษามาใช้ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย

ของการศึกษา ให้ได้แนวทางการจัดการศึกษาที่ดีที่สุดที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาบุคคลเพื่อ การดำรงชีวิตและเพื่อพัฒนาสังคมในปัจจุบันและอนาคต

ชนันภรณ์ อารีย์กุล (2562: 9) กล่าวว่า การจัดการศึกษาไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใด ย่อมต้องมีหลักสูตรเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ เพราะหลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียนจะได้รับ จัดทำเป็นแผนในการศึกษาอย่างเป็นระบบ และ นำไปสู่การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ หลักสูตร จึงเป็นตัวกำหนดทิศทางสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในทุกรูปแบบให้ประสบผลสำเร็จ

พรรณอร อุชูปภาพ (2561: 114) กล่าวว่า การนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ ครูมีบทบาท สำคัญที่สุด เพราะครูมีหน้าที่สอนผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถในวิชาการตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ครูต้องรับผิดชอบการประเมินผลการเรียนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในส่วนที่บกพร่อง ให้กับผู้เรียน และครูต้องค้นคว้าหาเหตุผลและแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการวิจัย

พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี (2551: 215) กล่าวว่า การสอน เป็นการนำจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ ประสบการณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลักสูตรกำหนดไว้ไปปฏิบัติ

พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 1) กล่าวว่า การประเมินมีปรัชญาเพื่อพัฒนาสิ่งที่จะประเมิน ในด้านการศึกษา นั้น ได้อาศัยการประเมินเป็นกลไกสำคัญเพื่อพัฒนาการศึกษา

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2554: 3) ได้กล่าวถึงการวิจัยว่า เป็นเครื่องมือและวิธีการ ที่สำคัญอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาวิชาการให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยขยายความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคมให้กว้างขวางและ เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษา มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ปรัชญาการศึกษา หลักสูตร การสอน การวัดและประเมินผล และการวิจัย โดยมีสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

ปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จในการจัดการศึกษา

วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2555: 53-56) ได้สรุปปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ ในการจัดการศึกษามีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุคลากร เป็นการเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาของบุคลากรในสถานศึกษา โดยแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติงาน การตรวจสอบ และการพัฒนาการจัดการศึกษา อาจพิจารณาได้จาก การมอบหมายงาน การแต่งตั้งคณะทำงาน

2. ทิศทางการพัฒนาการจัดการศึกษา เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ และโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยแสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ การมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษาและ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจพิจารณาได้จากการมีส่วนร่วมการกำหนดโครงการของบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3. โอกาสในการได้รับการศึกษา เป็นโอกาสของผู้เรียนที่จะได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถ เจตคติ และทักษะต่าง ๆ จากการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ อาจพิจารณาได้จากการได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในสถานศึกษา บ้าน และชุมชน

4. คุณภาพของผู้บริหาร เป็นความพร้อมในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพของผู้บริหาร โดยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพ การพัฒนาตนเอง กระบวนการพัฒนาคุณภาพ การกระจายอำนาจทางการบริหาร และการควบคุมคุณภาพของผู้บริหาร

5. คุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนและสนับสนุนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพ การพัฒนาตนเอง การจัดการเรียนการสอน การทำงานร่วมกับผู้อื่น

6. คุณภาพของพ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นความพร้อมในการสนับสนุนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของพ่อแม่ ผู้ปกครอง โดยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพการศึกษาอบรม การเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาของสถานศึกษา การให้การศึกษาแก่บุตรหลาน และการสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในด้านอื่น ๆ

7. การนิเทศ กำกับติดตามภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการในการจัดระบบการวางแผน การให้คำแนะนำช่วยเหลือการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรภายในสถานศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน อาจพิจารณาได้จากศักยภาพกระบวนการการนิเทศ กำกับติดตามของผู้นิเทศ และการบริหารจัดการนิเทศภายในสถานศึกษา

8. การสนับสนุนการจัดการศึกษา เป็นกระบวนการสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา การสนับสนุนการจัดการศึกษาอาจพิจารณาได้จากศักยภาพการสนับสนุนการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

9. การบริการทางการศึกษา เป็นกระบวนการให้ความรู้ ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่บุคคลที่สนใจ อาจพิจารณาได้จากการจัดฝึกอบรม บริการศึกษาดูงาน เป้าหมายการจัดการศึกษาในภาพรวมมิได้จำกัดวงแคบเฉพาะในสถานศึกษา แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ

10. ความพึงพอใจในการจัดการศึกษา เป็นระดับการยอมรับในคุณภาพการจัดการศึกษาของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับแนวคิดของการจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาสังคมอย่างเป็นระบบ ที่มีเป้าหมายพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทุกด้านเพื่อ

การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประเด็นสำคัญ คือ การจัดการศึกษาจะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีกลไกสนับสนุนการพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลาย

ความรู้เกี่ยวกับเด็กพิเศษ

ความหมายของเด็กพิเศษ

เด็กพิเศษ (Special child) หมายถึง เด็กที่จำเป็นต้องได้รับการดูแล ช่วยเหลือ บำบัดฟื้นฟูและให้การเรียนการสอนที่เหมาะสมกับลักษณะความจำเป็นและความต้องการของเด็กแต่ละคน (จริยา ทะรักษา 2561: 22) เด็กพิเศษ มาจากคำเต็มว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง เด็กกลุ่มที่จำเป็นต้องได้รับการดูแล ช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพิ่มเติมจากวิธีการปกติ ทั้งในด้านการดูแล ช่วยเหลือเป็นพิเศษ การใช้ชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ และการเข้าสังคม เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาตามศักยภาพของตน โดยออกแบบการดูแลช่วยเหลือ ตามลักษณะความจำเป็น และความต้องการของเด็กแต่ละคน

เด็กพิเศษ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. เด็กที่มีความสามารถพิเศษ เป็นเด็กที่มีความสามารถด้านต่าง ๆ สูงกว่าเด็กทั่วไป โดยจะเป็นเด็กที่มีความฉลาด หรือระดับสติปัญญาสูงกว่าเกณฑ์ปกติ มีความคิดสร้างสรรค์สูง
2. เด็กที่มีความบกพร่อง เป็นเด็กที่มีปัญหาต่าง ๆ ส่งผลให้เด็กเรียนรู้ช้า หรือมีพัฒนาการบางด้านที่ไม่เท่าเด็กทั่วไปในช่วงวัยเดียวกัน
3. เด็กยากจนหรือด้อยโอกาส เป็นเด็กที่ต้องอยู่ในสภาวะยากลำบาก หรือพบปัญหาต่าง ๆ ส่งผลต่อการใช้ชีวิต และมีชีวิตความเป็นอยู่ด้อยกว่าเด็กทั่วไป ขาดโอกาส หรือไม่มีโอกาสที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษา ทำให้ไม่ได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ (ทวิศักดิ์ สิริรัตน์เรขา 2561: ไม่มีเลขหน้า)

ทวิ เชื้อสุวรรณทวิ (2562: 54) ได้กล่าวถึงเด็กพิเศษว่า ปัจจุบันมักหมายถึง กลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องเท่านั้น ส่วนเด็กที่มีความสามารถพิเศษ กับกลุ่มเด็กยากจนและด้อยโอกาส มักไม่ค่อยเรียกว่าเป็นเด็กพิเศษ ส่วน ทวิศักดิ์ สิริรัตน์เรขา (2561: ไม่มีเลขหน้า) กล่าวว่า มีผู้ปกครองของเด็กที่บกพร่องทางการเรียนรู้บางท่าน มิได้ยินดีที่จะใช้ คำว่า พิการ กับบุตรของตน และประสงค์จะใช้คำว่า ผู้มีความต้องการพิเศษแทนและหากเป็นไปได้ ยอยากเสนอแนวคิดการเรียกขาน หรือเปลี่ยนถ้อยคำเหล่านี้ในกฎหมายและนโยบายด้วย

สรุปได้ว่า เด็กพิเศษ หมายถึง เด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การเรียนรู้ และการอยู่ร่วมในสังคม แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ เด็กที่มีความบกพร่อง เด็กยากจนหรือด้อยโอกาส ในปัจจุบัน

คำว่า เด็กพิเศษ ส่วนใหญ่นิยมใช้กับกลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องเท่านั้น ส่วนเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ก็กับกลุ่มเด็กยากจนและด้อยโอกาส มักไม่ค่อยเรียกว่าเป็นเด็กพิเศษ สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้คำว่า เด็กพิเศษ ซึ่งหมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องที่มีปัญหาในด้านต่าง ๆ

การแบ่งประเภทความพิการทางการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคณพิการทางการศึกษาไว้ 9 ประเภท ดังนี้

1. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการเห็นตั้งแต่ระดับเล็กน้อยจนถึงตาบอดสนิท แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 คนตาบอด หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็นมาก จนต้องใช้สื่อสัมผัสและ สื่อเสียง หากตรวจวัดความชัดเจนของสายตาค้างดีเมื่อแก้ไขแล้ว อยู่ในระดับ 6 ส่วน 60 (6/60) หรือ 20 ส่วน 200 (20/200) จนถึงไม่สามารถรับรู้เรื่องแสง

1.2 คนเห็นเลือนราง หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็น แต่ยังสามารถอ่านอักษรตัวพิมพ์ขยายใหญ่ด้วยอุปกรณ์เครื่องช่วยคนพิการ หรือเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก หากวัดความชัดเจนของสายตาค้างดีเมื่อแก้ไขแล้วอยู่ในระดับ 6 ส่วน 18 ส่วน (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 (20/70)

2. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับหูตึงน้อยจนถึงหูหนวก ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 คนหูหนวก หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการได้ยินมากจนถึงไม่สามารถเข้าใจการพูดผ่านทางการได้ยินไม่ว่าจะใส่หรือไม่ใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งโดยทั่วไปหากมีการตรวจการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยิน 90 เดซิเบลขึ้นไป

2.2 คนหูตึง หมายถึง บุคคลที่มีการได้ยินหลงเหลืออยู่เพียงพอที่จะได้ยินการพูดผ่านทางการได้ยิน โดยทั่วไปจะใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งหากการตรวจวัดการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยินน้อยกว่า 90 เดซิเบลลงมาถึง 26 เดซิเบล

3. บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ได้แก่ บุคคลที่มีความจำกัดอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตน (Functioning) ในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ ความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญร่วมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัวอีกอย่างน้อย 2 ทักษะ จาก 10 ทักษะ ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตภายในบ้าน ทักษะทางสังคม/การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักการใช้ทรัพยากรในชุมชน การรู้จักดูแลควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง การรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย ทั้งนี้ได้แสดงอาการดังกล่าวก่อนอายุ 18 ปี

4. บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

4.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว ได้แก่ บุคคลที่มีอวัยวะไม่สมบูรณ์ หรือขาดหายไป กระดูกหรือกล้ามเนื้อผิดปกติ อุปสรรคในการเคลื่อนไหว ความบกพร่องดังกล่าวอาจเกิดจากโรคทางระบบประสาท โรคของระบบกล้ามเนื้อและกระดูก การไม่สมประกอบมาแต่กำเนิด อุบัติเหตุและโรคติดต่อ

4.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางสุขภาพ ได้แก่ บุคคลที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรัง หรือมีโรคประจำตัว ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง และเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา ซึ่งมีผลให้เกิดความจำเป็นต้องได้รับการศึกษาพิเศษ

5. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลที่มีความผิดปกติในการทำงานของสมองบางส่วนที่แสดงถึงความบกพร่องในกระบวนการเรียนรู้ที่อาจเกิดขึ้นเฉพาะความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน คือ การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ซึ่งไม่สามารถเรียนรู้ในด้านที่บกพร่องได้ทั้งที่มีระดับสติปัญญาปกติ

6. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา ได้แก่ บุคคลที่มีความบกพร่องในการเปล่งเสียงพูด เช่น เสียงผิดปกติ อัตราความเร็วและจังหวะการพูดผิดปกติ หรือบุคคลที่มีความบกพร่องในเรื่องความเข้าใจหรือการใช้ภาษาพูด การเขียนหรือระบบสัญลักษณ์อื่นที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารซึ่งอาจเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา และหน้าที่ของภาษา

7. บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ ได้แก่ บุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติอย่างมาก และปัญหาทางพฤติกรรมนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของ การรับรู้ อารมณ์หรือความคิด เช่น โรคจิตเภท โรคซึมเศร้า โรคสมองเสื่อม เป็นต้น

8. บุคคลออทิสติก ได้แก่ บุคคลที่มีความผิดปกติของระบบการทำงานของสมองบางส่วน ซึ่งส่งผลต่อความบกพร่องทางการพัฒนาด้านภาษา ด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีข้อจำกัดด้านพฤติกรรมหรือมีความสนใจจำกัดเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความผิดปกตินี้ค้นพบได้ก่อนอายุ 30 เดือน

9. บุคคลพิการซ้อน ได้แก่ บุคคลที่มีความบกพร่องหรือความพิการมากกว่าหนึ่งประเภทในบุคคลเดียวกัน (ราชกิจจานุเบกษา 2556: 4-28)

แนวทางการช่วยเหลือเด็กพิเศษ

การช่วยเหลือเด็กพิเศษไม่ได้มีเฉพาะการแพทย์ คือ การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ และการดูแลรักษาพยาบาลเท่านั้น ซึ่งคนทั่วไปมักมองว่าเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญที่สุด ความจริงแล้วเรื่องการช่วยตนเองได้ เพื่อใช้ชีวิตในสังคมได้ซึ่งเป็นเรื่องของสังคมในชีวิตประจำวัน มีความสำคัญ

มากกว่าอย่างอื่นเพราะเป็นเรื่องของการดำรงชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้ดี (Independent Living) แนวคิดและความรู้ทางสังคมนี้ เป็นงานที่ต้องทำควบคู่กันไปกับความเข้าใจ และวิธีการที่ถูกต้อง ชอบด้วยสิทธิหน้าที่และกฎหมาย มุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ความเสมอภาคอย่างแท้จริง (Equity and Equalization) การบริการทางการศึกษา เป็นงานสำคัญในการให้บริการเด็กพิเศษที่ต้องทำต่อ จากบริการทางการแพทย์โดยเฉพาะในเด็กเล็ก ที่จะต้องเข้าสู่การเรียนในโรงเรียน ผู้ที่ต้องทำ หน้าที่ในงานด้านบริการการศึกษา มีหลายประเภท เช่น ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา (พูนพิศ อมาตยกุล สุมาลี ตีจกกิจ และพิมพ์า ขจรธรรม 2555: 190-218)

แนวทางการช่วยเหลือเด็กพิเศษจำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของนักวิชาชีพ อาชีพ แพทย์ กุมารแพทย์ จิตแพทย์เด็กและวัยรุ่น พยาบาล นักจิตวิทยา นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด นักอรรถบำบัด นักสังคมสงเคราะห์ ครู เป็นต้น ในการประสานงาน แลกเปลี่ยน ข้อมูล และวางแผนการช่วยเหลือบำบัดฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการให้ความรู้ ความเข้าใจ และประสานความร่วมมือกับครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ บทบาทของทีมสหวิชาชีพในการช่วยเหลือ เด็กพิเศษ ได้แก่ 1) การเฝ้าระวังสาเหตุ ให้การช่วยเหลือแก้ไขและติดตามการเจริญเติบโต พัฒนาการ ด้านต่าง ๆ รวมถึงการเจ็บป่วยต่าง ๆ ของเด็กพิเศษอย่างต่อเนื่อง 2) ส่งเสริมให้ครอบครัวมีส่วนร่วม ในการพัฒนาเด็กพิเศษ โดยให้ความรู้ ฝึกทักษะรับฟังปัญหาให้กำลังใจและคำปรึกษาในการแก้ปัญหา 3) ส่งเสริมความรักและความอบอุ่นในครอบครัวผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ระหว่างผู้ดูแล กับ เด็กพิเศษ 4) วางแผนการช่วยเหลือฟื้นฟูและบำบัด ให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กพิเศษ แต่ละคน การจัดการศึกษาพิเศษเหมาะสมกับเด็กพิเศษ การฝึกอาชีพ และการช่วยเหลือด้านสังคม โดยการจัดทบทวนเฉพาะรายบุคคล 5) ประสานงานกับเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ เด็กพิเศษและครอบครัว 6) ให้ข้อมูลกับครอบครัวเกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมายที่เด็กพิเศษ พึงได้รับ และ 7) ให้ความรู้และปรับทัศนคติของสังคมที่มีต่อเด็กพิเศษให้ถูกต้องเหมาะสม (จริยา ทะรักษา 2561: ไม่มีเลขหน้า)

ทวี เชื้อสุพรรณทวี (2562: 63-66) กล่าวว่า การบริการเด็กพิเศษ สามารถ แบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) การสงเคราะห์หรือการประชาสงเคราะห์ 2) การฟื้นฟู สมรรถภาพ 3) การเสริมพลังอำนาจ 4) การพัฒนาคุณภาพชีวิต

สรุปได้ว่า การช่วยเหลือเด็กพิเศษ มีแนวทางการช่วยเหลือสำคัญ ดังนี้ การช่วยเหลือ ด้านการแพทย์ ด้านการศึกษา ด้านสังคมสงเคราะห์ ในการช่วยเหลือเด็กพิเศษมีความจำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

จากความรู้เกี่ยวกับเด็กพิเศษที่กล่าวมา สรุปได้ว่า เด็กพิเศษ คือ เด็กที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือด้านการแพทย์ ด้านการศึกษา ด้านสังคมสงเคราะห์ ที่เหมาะสม กับความต้องการของแต่ละบุคคล เด็กพิเศษ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ เด็กที่มีความสามารถ

พิเศษ เด็กที่มีความบกพร่อง และเด็กยากจนหรือด้อยโอกาส ซึ่งในปัจจุบัน คำว่า “เด็กพิเศษ” นิยมใช้เรียกเฉพาะกลุ่มเด็กที่มีความบกพร่อง สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “เด็กพิเศษ” ซึ่งหมายถึง กลุ่มเด็กที่มีความบกพร่อง 9 ประเภทความพิการทางการศึกษา

การบริการด้านการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ

นโยบายและกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 71 ระบุว่า รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรง หรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยา ผู้ถูกกระทำการดังกล่าว (ราชกิจจานุเบกษา 2560: 18)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 ซึ่งเป็นแผนพัฒนาประเทศที่กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตาม เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ของประเทศ คือ ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยมียุทธศาสตร์การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (ราชกิจจานุเบกษา 2561: 4-9)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มีเป้าหมายพัฒนาคนไทยให้มีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบ และทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง (สำนักนายกรัฐมนตรี 2559: ไม่มีเลขหน้า)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 6 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ มาตรา 10 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ โดยให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ

บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (ราชกิจจานุเบกษา 2553: 5-7)

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ (ฉบับที่ 2) 2556 มาตรา 3 ระบุว่า คนพิการ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว หรือความบกพร่องอื่นใดประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป นอกจากนั้น มาตรา 5 กำหนดให้คนพิการมีสิทธิทางการศึกษาใน 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ 1) ได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิด 2) เลือกบริการทางการศึกษาโดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้น 3) ได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งสิทธิของครู และสถานศึกษาที่ต้องได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนจากรัฐเพื่อให้เด็กพิการได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเหมาะสม เป็นต้น (ราชกิจจานุเบกษา 2556: 7-8)

แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2560-2579) เป็นกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ (สำนักงานเลขาธิการ 2560: 78-79)

แผนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2560-2564) กำหนดทิศทางการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ โดยมีเป้าประสงค์ให้คนพิการได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคล และมีทักษะการดำรงชีวิต สามารถประกอบอาชีพพึ่งพาตัวเองได้ อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์บนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านสิทธิและโอกาสการศึกษา มียุทธศาสตร์ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้คนพิการได้รับการศึกษาตลอดชีวิต และมีมาตรการ ดังนี้

1. จัดให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม
3. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำ

4. ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาทุกระบบ (การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย) ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย
5. ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้เฉพาะความพิการ
6. ขยายหน่วยบริการการศึกษาสำหรับคนพิการให้ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย
7. เสริมสร้างศักยภาพ ความเข้มแข็งให้หน่วยบริการการศึกษา
8. ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่คนพิการสามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์ได้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านคุณภาพการศึกษา มียุทธศาสตร์ระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาพิเศษ ทุกระดับ ทุกระบบ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้คนพิการได้รับการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ตามมาตรฐานการจัดการศึกษา สำหรับคนพิการ และมีมาตรการ ดังนี้

1. พัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
2. พัฒนามาตรฐานและกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสภาพพลวัตของสังคม
3. พัฒนาระบบการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง
4. พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้
5. พัฒนาระบบ นิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล และมียุทธศาสตร์ พัฒนาระบบเทคโนโลยีและการสื่อสาร รองรับการจัดการศึกษาระบบดิจิทัล โดยมีมาตรการสำคัญ คือ ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบการให้บริการเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา มียุทธศาสตร์เร่งผลิ พัฒนา และจัดระบบบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ตามมาตรฐานวิชาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้มีระบบบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ที่มีมาตรฐานและเป็นธรรมบนหลักการบริหารจัดการเชิง สมรรถนะ และมีมาตรการสำคัญ คือ พัฒนาผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และมีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา สำหรับคนพิการ มียุทธศาสตร์ พัฒนาระบบบริหารจัดการแบบองค์รวมเชิงบูรณาการโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาค ส่วน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลการบริหารจัดการแบบองค์รวมเชิงบูรณาการ

โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และมีมาตรการสำคัญ คือ พัฒนาภาคีเครือข่ายเพื่อเปิดเวทีให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2559: 23-28)

สรุปได้ว่า นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิของเด็กพิเศษทุกคนที่พึงได้รับอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคจากรัฐ

หลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี จัดขึ้นสำหรับ พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก เพื่อใช้เป็นแนวทางการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ที่เหมาะสม กับผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมายมุ่งส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนี้

1.1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย แข็งแรง และมีสุขภาพดี

1.2 สุขภาพจิตดี และมีความสุข

1.3 มีทักษะชีวิตและสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบตัว และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

อย่างมีความสุข

1.4 มีทักษะการใช้ภาษาสื่อสาร และสนใจเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย (เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี) สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ คือ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส เด็กที่มีความสามารถพิเศษ สามารถปรับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เหมาะสมกับสภาพของเด็กแต่ละประเภท โดยเฉพาะเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี มีความเสี่ยงต่อสภาพความผิดปกติ พ่อแม่ หรือผู้เลี้ยงดูต้องเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด หากพบความผิดปกติต้องช่วยเหลือ บำบัดฟื้นฟูโดยเร็ว โดยพ่อแม่ หรือผู้เลี้ยงดูสามารถนำเด็กไปรับบริการในการส่งเสริมพัฒนาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงพยาบาล ศูนย์บริการทางสาธารณสุข ศูนย์การศึกษาพิเศษ มูลนิธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมถึงเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนเฉพาะทางหรือโรงเรียนเรียนรวม

2. หลักสูตรปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรม เลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมาย มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการ

ตามวัยเต็มศักยภาพและมีความพร้อม ในการเรียนรู้ต่อไป จึงกำหนดจุดหมายเพื่อให้เกิดกับเด็ก เมื่อจบการศึกษาระดับปฐมวัย ดังนี้

- 2.1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย แข็งแรง และมีสุขนิสัยที่ดี
- 2.2 สุขภาพจิตดี มีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตใจที่ดีงาม
- 2.3 มีทักษะชีวิตและปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีวินัย และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.4 มีทักษะการคิด การใช้ภาษาสื่อสาร และการแสวงหาความรู้ได้เหมาะสมกับวัย การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย (เด็กอายุ 3-6 ปี) สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ สามารถนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยไปปรับใช้ได้ ทั้งในส่วนของโครงสร้างหลักสูตร สาระการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ และการประเมินพัฒนาการ ให้เหมาะสมกับสภาพบริบท ความต้องการ และศักยภาพของเด็กแต่ละประเภท เพื่อพัฒนาให้เด็กมีคุณภาพตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยกำหนด โดยดำเนินงาน ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายคุณภาพเด็ก สามารถเลือก หรือปรับใช้ตัวบ่งชี้และสภาพที่พึงประสงค์ในการพัฒนาเด็ก เพื่อนำไปจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลให้ครอบคลุมพัฒนาการของเด็ก ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
2. การประเมินพัฒนาการเด็ก จะต้องคำนึงถึงปัจจัยความแตกต่างของเด็ก อาทิ เด็กที่มีความพิการแต่ละด้าน อาจต้องมีการปรับการประเมินพัฒนาการที่เอื้อต่อสภาพความพิการของเด็ก ทั้งวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ควรให้สอดคล้องกับเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะด้านดังกล่าว
3. สถานศึกษาที่มีเด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ควรได้รับการสนับสนุนครูที่เลี้ยงให้การดูแล ช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการ กรณีที่เด็กกลุ่มเป้าหมายเฉพาะผลพัฒนาการไม่เป็นไปตามเป้าหมายควรมีการส่งต่อไปยังสถานพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษเพื่อให้ได้รับการพัฒนาต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ 2560: 6-45)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้อันเป็นสากล และมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึก ในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคม

การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เป็นการจัดการศึกษาบางประเภทสำหรับ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น การศึกษาเฉพาะทาง การศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษาทางเลือก การศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส การศึกษาตามอัธยาศัย สามารถนำหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพและบริบท ของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ 2551: 5-24)

สรุปได้ว่า หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็กพิเศษที่กล่าวมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนา คนไทยรวมถึงเด็กพิเศษให้เป็นผู้มีความเจริญทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ-อารมณ์ สังคม สติปัญญา และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามวัย

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 กล่าวถึง รูปแบบการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้

การเรียนร่วม หมายความว่า การจัดให้คนพิการได้เข้าศึกษาในระบบการศึกษาทั่วไป ทุกระดับและหลากหลายรูปแบบ รวมถึงการจัดการศึกษาให้สามารถรองรับการเรียนการสอนสำหรับ คนทุกกลุ่มรวมทั้งคนพิการ

สถานศึกษาเฉพาะความพิการ หมายความว่า สถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน ที่จัดการศึกษาสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ ทั้งในลักษณะอยู่ประจำ ไป กลับ และรับบริการที่บ้าน

ศูนย์การศึกษาพิเศษ หมายความว่า สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษา นอกกระบบ หรือตามอัธยาศัยแก่คนพิการ ตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการจนตลอดชีวิต และ จัดการศึกษาอบรมผู้ดูแลคนพิการ ครู บุคลากรและชุมชน รวมทั้งการจัดสื่อ เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก บริการและความช่วยเหลืออื่นใด ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดในประกาศ กระทรวง

ศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ หมายความว่า สถานที่ศึกษาที่จัดการศึกษานอก ระบบ หรือตามอัธยาศัยแก่คนพิการโดยเฉพาะ โดยหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์และสถาบันทางสังคมอื่น

เป็นผู้จัด ตั้งแต่ระดับการศึกษาปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา อุดมศึกษาและหลักสูตรระยะสั้น (ราชกิจจานุเบกษา 2556: 5-6)

นอกจากนั้น สมพร หวานเสร็จ (2554: ไม่มีเลขหน้า, อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ 2558: 30) กล่าวว่า รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในศตวรรษที่ 21 ควรมีทางเลือกทางการศึกษาที่หลากหลายและมีมาตรฐาน ซึ่งคนพิการและผู้ปกครองสามารถเลือกรับบริการได้ตามสภาพความต้องการจำเป็น โดยทุกรูปแบบได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่ายผู้ปกครอง หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน และระเบียบวิธีการวัดประเมินผล ควรยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทครอบครัวและอาชีพในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ มี 4 รูปแบบ ได้แก่ การเรียนร่วม สถานศึกษาเฉพาะความพิการ ศูนย์การศึกษาพิเศษ และศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ โดยให้ความสำคัญกับการเข้าถึงการศึกษาของคนพิการอย่างมีคุณภาพ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนพิการมีพัฒนาการและสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข

แนวทางการให้บริการด้านการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ

1. การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม เป็นการจัดโปรแกรมที่เป็นระบบในการให้บริการด้านต่าง ๆ โดยเร็วที่สุดแก่เด็กที่มีความเสี่ยงทุกระดับทันทีที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีความพิการ โดยมุ่งเน้นการให้การศึกษาแก่พ่อแม่และครอบครัว ทั้งนี้มุ่งพัฒนาเด็กให้ได้รับการจากนักวิชาชีพที่หลากหลายทั้งด้านการศึกษา ด้านสุขภาพอนามัย การบำบัดรักษาตลอดจนป้องกันความพิการที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการไปตามขั้นตอนเช่นเดียวกับเด็กทั่วไป หรือใกล้เคียงเด็กทั่วไปมากที่สุด โดยมีกระบวนการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม 7 ขั้นตอน ดังนี้

- 1.1 ขึ้นรวบรวมข้อมูลทั่วไปของเด็กพิการ
- 1.2 ขึ้นคัดกรองประเภทความพิการทางการศึกษา/และส่งต่อ
- 1.3 ขึ้นประเมินความสามารถพื้นฐาน
- 1.4 การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล
- 1.5 การให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริม
- 1.6 การประเมินความก้าวหน้า
- 1.7 การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และการส่งต่อ (ศูนย์การศึกษาพิเศษ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา 2562: 9-10)

2. แผนการให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว (Individualized Family Services Plan: IFSP) เป็นแผนที่จัดทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งจะมีการประชุมกันระหว่างครอบครัวของเด็กที่มีความต้องการพิเศษและผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อวางแผนในการพัฒนา

เด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยครอบครัว แผนการให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว ใช้สำหรับ ตั้งแต่วัยทารกจนถึงอายุ 3 ปี ที่มีเนื้อหาหรือรายละเอียดของแผนการให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว ดังนี้

- 2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก
- 2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว ความต้องการ สิทธิต่าง ๆ และ สิ่งที่ครอบครัวมีอยู่
- 2.3 เป้าหมายและเกณฑ์การประเมิน
- 2.4 บริการที่จัดให้สำหรับเด็กเป็นรายบุคคล
- 2.5 การจัดสภาพแวดล้อม
- 2.6 วันที่เริ่มรับบริการและวันที่สิ้นสุดการได้รับบริการ
- 2.7 รายชื่อผู้ให้บริการหรือผู้ประสานงาน
- 2.8 ขั้นตอนการส่งต่อในการรับบริการด้านการศึกษาพิเศษ โดยมีกระบวนการ ให้การช่วยเหลือเฉพาะครอบครัวทั้งหมด 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนเข้ารับบริการ 2) ขั้นตอนประเมิน โดยทีมสหวิชาชีพ 3) ขั้นตอนจัดทำแผนการให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว 4) ขั้นตอนเริ่มให้บริการ และ 5) ขั้นตอนออกจากการให้บริการ (ดารณี ศักดิ์ศิริผล 2557: ไม่มีเลขหน้า)

3. แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล เป็นแผนซึ่งกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่ สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ ตลอดจนกำหนดเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาเฉพาะบุคคล ซึ่งเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก คือ เครื่องมือ อุปกรณ์ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ หรือบริการที่ใช้สำหรับคนพิการโดยเฉพาะ หรือที่มีการดัดแปลงหรือปรับใช้ให้ตรงกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละบุคคล เพื่อเพิ่ม รักษา คงไว้ หรือพัฒนาความสามารถและศักยภาพที่จะเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร รวมถึง กิจกรรมอื่นใดในชีวิตประจำวันเพื่อการดำรงชีวิตอิสระ (ราชกิจจานุเบกษา 2556: 4-5)

4. การบริการช่วงเชื่อมต่อ หมายถึง กระบวนการเคลื่อนย้ายเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไป สู่อีกระดับหนึ่ง หรือจากระบบเดิมไปยังระบบใหม่ หรือจากสถานที่เดิมไปยังสถานที่ใหม่ ตั้งแต่แรก เกิดจนตลอดชีวิตโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ในการประสานงานส่งต่อหรือช่วงเชื่อมต่อกับหน่วยงาน หรือองค์กรต่าง ๆ จัดเป็นรูปแบบของการช่วยวางแผนชีวิตเพื่อเป็นการส่งเสริมให้บุคคลพิการประสบความสำเร็จทางด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และการประกอบอาชีพ เช่น ศูนย์การศึกษาพิเศษ สู่สถานศึกษา สถานศึกษาระดับประถมศึกษาสู่สถานศึกษาระดับมัธยม สถานศึกษาระดับมัธยม สู่อาชีวศึกษาหรืออุดมศึกษา สถานศึกษาสู่การมีอาชีพ ครอบครัวและชุมชน โดยการดำเนินการ เปลี่ยนผ่านต้องมีการวางแผนและจัดทำแผนเปลี่ยนผ่านอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร (สำนักบริหารงาน การศึกษาพิเศษ 2561: 3-4)

สรุปได้ว่า แนวทางให้บริการการศึกษาแก่เด็กพิเศษ เป็นแนวคิดส่งเสริมให้เด็กพิเศษได้รับการศึกษาตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ สรุปได้ว่า เด็กพิเศษมีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการจนตลอดชีวิต โดยการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ สามารถปรับหลักสูตร วิธีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับบริบทของเด็กพิเศษ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ดูแลเด็กพิเศษ เพื่อพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ของเด็กพิเศษทั้งทางด้านทักษะพื้นฐาน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และความสามารถเข้าสู่บริการช่วงเชื่อมต่อ

การศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

ประวัติความเป็นมาของการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ ในวัย 20 ปีเศษ ได้ทำงานเป็นครูสอนเด็กพิเศษในครอบครัวหนึ่ง ที่มีบุตร 4 คนในเวียนนนานาน 6 ปี น้องคนเล็กเป็นผู้ชายวัย 11 ปี ชื่อออตโต้ป่วยด้วยโรคมีน้ำในสมองมาก (Hydrocephalic large-headed) ทำให้ออตโต้ไม่สามารถอ่านเขียนได้ มีปัญหาด้านการเรียนรู้ และมีสุขภาพเปราะบางอย่างยิ่ง จากการช่วยเหลือของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ที่เอาใจใส่อย่างลึกซึ้งที่สุด ศีรษะของออตโต้มีขนาดเล็กลง สุขภาพฟื้นคืนมาโดยสมบูรณ์และไม่เพียงแค່เรียนรู้ เขาจบมัธยมศึกษา ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยแพทย์และสามารถประกอบอาชีพแพทย์ได้อย่างโดดเด่น (ศิริประภา พุทธิกุล 2558: 8)

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ ได้บันทึกถึงออตโต้ลูกศิษย์มีเนื้อหา ดังนี้

“...ออตโต้หัวช้าและทึบ แม้เพียงเล็กน้อยทำให้เขาปวดหัวหมดเรี่ยวแรงซิดเซียวและวิตกกังวล หลังจากรู้จักกับเขาผมพบว่า ทั้งร่างกายและจิตใจของออตโต้ต้องการการเรียนรู้เพื่อปลูกความสามารถที่ซ่อนอยู่ของออตโต้ ผมจึงต้องหาหนทางสู่หัวใจของออตโต้ซึ่งอยู่ในภาวะหลับ โดยค่อย ๆ เข้าควบคุมการแสดงออกทางร่างกาย ซึ่งจำเป็นมากที่ออตโต้จะต้องรู้สึกถึงร่างกาย ผมเชื่อมั่นว่าออตโต้มีความสามารถที่หลบซ่อนอยู่ งานนี้เป็นการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ของผม การสอนที่ผมคิดขึ้นทำให้เห็นความสัมพันธ์ของจิตใจ จิตวิญญาณและร่างกาย ผมได้ศึกษากายภาพและจิตวิทยาไปพร้อม ๆ กันอย่างแท้จริง และเรียนรู้ว่าการศึกษาและการสอนต้องเป็นศิลปะที่มีพื้นฐานความเข้าใจมนุษย์...” (Willhelm 2008: 15)

ต่อมาช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 มีครู 2 คน คือ ซิกฟรีดพิกเคอร์ท (Siegfried Pickert) และ ฟรานซ์ โลเฟอร์ (Franz Löffler) มารับตำแหน่ง ณ บ้านเด็กหลังใหญ่ในเจนา (Jena) สวิตเซอร์แลนด์ และได้มารู้จักกับอัลเบิร์ตสโตรเชิน (Albrecht Strohschein) นักศึกษาจิตวิทยา

ปี ค.ศ. 1924 ทั้ง 3 คนได้เข้าพบรูดอล์ฟ สไตเนอร์ขอคำแนะนำเพื่อก่อตั้งบ้านพิเศษแห่งใหม่ที่ลอเินสไตน์ (Lauenstein) ทันทีที่บ้านพิเศษเปิดรับเด็กคนแรก รูดอล์ฟ สไตเนอร์ได้ไปเยี่ยมและพวกเขาและตรวจดูเด็ก ให้คำวินิจฉัยอย่างละเอียดพร้อมทั้งแนวทางรักษาทั้งตัวยาและการเยียวยา หลังจากเยี่ยมครั้งนั้นรูดอล์ฟ สไตเนอร์ได้จัดทำหลักสูตรอบรมที่ ดอร์นาค สวิสเซอร์แลนด์ จำนวน 12 ครั้ง การบรรยายเหล่านั้นเป็นการวางพื้นฐานและกำหนดทิศทางของการศึกษาเพื่อการเยียวยาในแนวมนุษยปรัชญา

บ้านพิเศษซึ่งพิคเคอร์ท (Pickert) และเพื่อน ๆ ก่อตั้งมีชื่อว่า บ้านผู้ป่วยเด็กอาการลมชัก (Home For Pathological And Epileptic Children) รูดอล์ฟ สไตเนอร์ไม่เห็นด้วยกับชื่อนี้และแนะนำชื่อ สถาบันรักษาและให้การศึกษาสำหรับเด็กที่ต้องการการดูแลจิตใจ (Curative And Education Institute For Children In Need Of Care Of The Soul) รูดอล์ฟ สไตเนอร์กล่าวว่า “เราต้องเลือกชื่อที่ไม่ประทับใจให้เด็ก” ปัจจุบันเราใช้คำว่า “เด็กที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ” (Children In Need Of Special Care) อัลเบิร์ตสโตรสเชิน (Albrecht Strohschein) ให้ข้อคิดเห็นว่า “ผมเริ่มค่อย ๆ เข้าใจเป็นครั้งแรกว่า การศึกษาทุกชนิดต้องการการเอาใจใส่ความรู้สึก ซึ่งทุกคนควรจะมีฝน เพราะว่าการเอาใจใส่ความรู้สึกจะไม่แยกเด็กออกจากผู้อื่น”

การศึกษาเพื่อการเยียวยา มาจากภาษาเยอรมันที่อธิบายวิธีช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการเป็นพิเศษ เป็นการนำคำว่าเยียวยา (Healing) และการศึกษา (Education) มารวมกันการเยียวยามีการแพทย์ (Medical) และศาสนา (Religious) เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การเยียวยาจิตใจของศาสนาคริสต์ การรักษาทางการแพทย์ เช่น อากาโรอัมพาท (Palsy) เป็นต้น ส่วน คำว่า “การศึกษา” มาจากภาษาละตินซึ่งมีความหมายว่า นำไปข้างหน้า (Lead Forward) สังคมจะแตกต่างหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร หากการศึกษาเริ่มจากสมมติฐานว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด งานของครู คือ นำพาไปข้างหน้าและให้พื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อให้ความสามารถของมนุษย์เผยออกมา (Luxford 2012: 7-14)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1919 ท่ามกลางบรรยากาศแห่งความสับสนและทุกข์ยากของชาวเยอรมันในช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 แนวคิดของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ได้สะท้อนภาพอย่างชัดเจนเกี่ยวกับสังคมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งนับเป็นช่วงที่สิ้นหวังอย่างที่สุดของยุโรปกลาง ดังนั้น ปรัชญาแนวคิดของเขาจึงได้รับความสนใจจากชาวเยอรมันที่พยายามค้นหาการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ล่มสลาย

นักอุตสาหกรรมท่านหนึ่งชื่อ เอมีล มอลต์ (Emil Molt) ผู้อำนวยการโรงงานยาสูบวอลดอร์ฟ-เอสโทเรีย (Waldorf-Astoria) ในเมืองสตูการ์ด ประเทศเยอรมัน ซึ่งต้องการปรับทิศทางของสังคมที่ล้มเหลว โดยตระหนักถึงการศึกษาที่ควรจะเป็นไปเพื่อพัฒนามนุษย์

ให้ถึงส่วนที่ลึกที่สุดของจิตใจ ของจึงได้เชิญ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ มาบรรยายเพื่อจุดประกาย ให้เหล่าคนงานในโรงงานของเขาฟัง ในวันที่ 23 เมษายน ค.ศ. 1919 โดยมีเงื่อนไข 4 ประการ คือ เปิดกว้างสำหรับเด็กทุกคน ให้การศึกษาทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย มี 12 ระดับชั้น และ ให้การจัดการศึกษาของครูมาจากพื้นฐานแนวคิดของโรงเรียนเป็นหลัก เพื่อจำกัด ให้มีการแทรกแซงจากอำนาจรัฐและแหล่งเงินทุนน้อยที่สุด จากนั้นชื่อ “วอลดอร์ฟ” จึงได้ กลายมาเป็นชื่อเรียกการศึกษาตามแนวมนุษยปรัชญาฉบับปัจจุบัน (ศิริประภา พุทธิกุล 2558: 2-3)

สรุปได้ว่า การศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ก่อตั้งขึ้นโดยรูดอล์ฟ สไตเนอร์ จากการทำงานสอนเด็กที่มีอาการซีรอะโต เนื่องจากมีน้ำในสมองมาก ไม่สามารถอ่านเขียนและมีปัญหาด้านการเรียนรู้ จนได้เข้าเรียนในวิทยาลัยแพทย์และสามารถประกอบอาชีพแพทย์ ได้ ด้วยความมุ่งมั่น และพบแนวทางช่วยเหลือที่เด็กต้องการ งานสอนเด็กพิเศษของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ทำให้เขา รู้แจ้งเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ และนำไปสู่พื้นฐาน ด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นภายหลัง และที่รู้จักกันในนาม “วอลดอร์ฟ” การศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ เป็นการทำงานเคียงข้างและร่วมกันไประหว่างการศึกษาและการเยียวยาแนว มนุษยปรัชญา ที่มุ่งตรงสู่ความต้องการของเด็ก

แนวคิดสำคัญของการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

การศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ เป็นหลักสูตรการจัดการศึกษาที่พัฒนาขึ้น โดยรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ผู้ก่อตั้งมนุษยปรัชญา ซึ่งมาจากภาษากรีก Anthropos หมายถึง คน และ Sophia คือความอิสระ มีความหมายรวมไปถึงพัฒนาการความรู้ของมนุษย์แบบองค์ รวม ไม่ใช่รู้เพียงทางกายและใจ แต่รวมความสามารถทางจิตวิญญาณด้วย (Luxford 2012: 13) การศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ พัฒนาคนตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ซึ่งให้ความสำคัญกับคำว่า ธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ (อรุโณทัย ไชยช่วย 2559: 3-15) รูดอล์ฟ สไตเนอร์มีทัศนะต่อธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ดังนี้

1. ภาวะปกติและไม่ปกติ (Normality And Abnormality)

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ กล่าวว่า มนุษย์มีแนวโน้มของความผิดปกติซ่อนอยู่ในตัว อาจจะเป็นเพียงเล็กน้อย อาทิ ความคิดล่องลอยไม่อยู่กับตัว หรือ พูดไม่เป็นจังหวะจะโคน อาจเร็วหรือช้ามากหรือความผิดปกติเล็กน้อยในความมุ่งมั่นและอารมณ์ ซึ่งคนสาวนใหญ่มีอยู่ แล้วในตัว แต่การระบุนormality หรือความผิดปกติของมนุษย์นั้น จะทำได้ก็ต่อเมื่อรู้ชัดเจนแล้ว ว่าอะไรคือสิ่งที่เรียกว่าปกติ จึงจะสามารถระบุได้ว่าความปกติหรือความผิดปกตินั้นคืออะไร ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ จะต้องพัฒนาการสังเกตเพราะ

คนที่ถูกเรียกว่าปกติบางคน มีคุณสมบัติความผิดปกติในตัว ส่วนคนที่ถูกเรียกว่าผิดปกติบางคนก็มีคุณสมบัติความอัจฉริยะในตัวเช่นกัน (Luxford 2012: 2)

2. แนวคิด 3 มิติ ของความเป็นมนุษย์

แนวความคิดการดำรงอยู่ของมนุษย์นั้นมี 3 มิติ ได้แก่ มิติทางกาย (Body) มิติทางจิตใจ (Soul) และมิติทางจิตวิญญาณ (Spirit)

มิติทางกายของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถลงมือกระทำกรต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงโลก อาจกล่าวได้ว่ามิติทางกายแสดงคุณภาพผ่านมือ (Hands) ทั้งสองข้างที่เปรียบเทียบเป็นตัวแทนแห่งการกระทำของมนุษย์ และการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ทั้งที่เป็นไปโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว ล้วนแฝงเร้นไปด้วยพลังเจตจำนง (Willing)

มิติทางจิตใจ ทำให้มนุษย์มีความต้องการและความรู้สึกต่าง ๆ ที่เป็นส่วนทำงานกับแรงกระตุ้นภายใน เช่น สุข ชอบ โลก โกรธ หลง หรือแม้แต่ความรู้สึกเป็นกลางปราศจากอคติ นอกจากนี้ มิติทางจิตใจทำให้มนุษย์เกิดสัมพันธ์ภาพระหว่างตนเองกับผู้อื่นและสิ่งต่าง ๆ ในขณะที่เชื่อมโยงกับผู้คนและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มิติทางจิตใจนี้แสดงคุณค่าออกมาผ่านหัวใจ (Heart) ที่เปรียบเป็นตัวแทนแห่งความรู้สึก (Feeling) ต่าง ๆ ของมนุษย์

มิติทางจิตวิญญาณ ให้มนุษย์ได้พัฒนาความหมายแห่งตัวตน ความหมายแห่งการมีชีวิตอยู่ของตนอย่างมีอิสรภาพ สร้างสรรค์และมีพลัง ซึ่งก่อให้เกิดความหวัง ความมุ่งมั่นปรารถนา และเป้าหมายภายในเพื่อการมีชีวิตอยู่ของตนเองและต่อโลก เกิดความรู้สึกเคารพน้อมรับขอบขอบคุณต่อทุกสรรพสิ่ง มิติทางจิตวิญญาณนี้จะสามารถเข้าใจได้โดยผ่านสมอง (Head) คือ การคิด (Thinking) หรือการใช้ปัญญาเพื่อทำความเข้าใจต่อสิ่งจะต่อความเป็นจริงในทางโลกและทางธรรม

จากแนวคิด 3 มิติของความเป็นมนุษย์ นำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ตามแนวการศึกษาโอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ที่มุ่งเน้นความเป็นองค์รวม 3 ประการ ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ให้มีพลังเจตจำนงที่มุ่งไปในทิศทางที่ถูกต้องและดีงาม การพัฒนาความรู้สึกต่าง ๆ ให้เปี่ยมล้นไปด้วยความงดงามจึงเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่สำคัญ และการพัฒนาความคิดของมนุษย์ ซึ่งจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งการแสวงหาความจริง การเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามภาวะที่เป็นจริง

3. แนวคิด 4 มิติ ขององค์ประกอบมนุษย์

แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ ประกอบขึ้นด้วยการ 4 มิติ ได้แก่ รูปกาย กายชีวิต กายแห่งความรู้สึก และกายฉัน ซึ่งทำให้มนุษย์มีองค์ประกอบของกายดังกล่าวในมิติที่เหมือนและแตกต่างจากอาณาจักรแร่ธาตุ อาณาจักรพืช และอาณาจักรสัตว์

รูปร่าง ทำให้มนุษย์มีอวัยวะรับรู้ความรู้สึกเพื่อเรียนรู้ความจริงในโลกแห่งวัตถุและพัฒนาอวัยวะสำหรับการหยั่งรู้ เพื่อเรียนรู้ความจริงในโลกแห่งจิตวิญญาณ มนุษย์มีรูปร่างร่วมกับอาณาจักรแร่ธาตุ เช่นเดียวกับพืชและสัตว์ต่าง ๆ แต่อาณาจักรแร่ธาตุจะแตกต่างออกไปคือไม่มีชีวิต

กายชีวิต ทำให้รูปร่างนั้นเกิดการมีชีวิตขึ้น เป็นส่วนที่หล่อเลี้ยงรูปร่างให้เจริญเติบโต เป็นไปตามวัฏจักรของชีวิต ทำให้มนุษย์เติบโต มีชีวิตที่เกิด แก่ เจ็บ และตายพลังแห่งกายชีวิตนี้จะไม่ปรากฏในอาณาจักรแร่ธาตุ มนุษย์มีองค์ประกอบของกายที่สองคือ กายชีวิตนี้ร่วมกับอาณาจักรพืช ซึ่งสัตว์ต่าง ๆ ก็มีองค์ประกอบของกายชีวิตนี้เช่นเดียวกัน

กายแห่งความรู้สึก ทำให้มนุษย์มีความรู้สึกต่าง ๆ จากการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางธรรมชาติ เช่น ความเจ็บปวด ความยินดี ความต้องการ ความรัก ความชอบ มนุษย์มีกายแห่งความรู้สึกร่วมกับอาณาจักรสัตว์เท่านั้น อาณาจักรแร่ธาตุและอาณาจักรพืชจะไม่มีองค์ประกอบของกายแห่งความรู้สึก

กายฉันทน์ ทำให้มนุษย์แต่ละคนมีความเป็นเอกัตบุคลสามารถพัฒนาความตระหนักรู้ในตัวตน ซึ่งจะนำพาไปสู่ดวงจิตที่สูงขึ้น กายฉันทน์ แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์ชาติแตกต่างจากอาณาจักรแร่ธาตุ พืช และสัตว์ เพราะนอกจากการมีความต้องการและความปรารถนาจากกายแห่งความรู้สึก การมีอุปนิสัย ความทรงจำและความเคยชินที่เกิดจากกายชีวิต และลักษณะหน้าตา ท่าทาง การเคลื่อนไหวทางกายแล้วกายฉันทน์ที่เฉพาะในมนุษย์ยังทำหน้าที่ในการชำระล้างและพัฒนาให้สูงส่งขึ้น ส่งผลให้มนุษย์มีปัญญาสำหรับการคิด ชี้นำตนเองด้วยความรับผิดชอบ

4. พัฒนาการของมนุษย์ในช่วงแรกเกิด-21 ปี

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ ได้แบ่งพัฒนาการตลอดชีวิตไว้ช่วงละ 7 ปี ช่วงที่เด็กพัฒนาในระบบการศึกษา คือ ตั้งแต่แรกเกิด-21 ปี ซึ่งครอบคลุมพัฒนาการ 3 ช่วงแรก ได้แก่ ช่วงอายุแรกเกิด-7 ปี ช่วงอายุ 7-14 ปี และ ช่วงอายุ 14-21 ปี

ช่วงอายุแรกเกิด-7 ปี ภารกิจหลักในช่วงวัยเจ็ดปีแรกของชีวิต เป็นการสร้างกายเนื้อให้เจริญเติบโตสมบูรณ์ สมดุลและยืดหยุ่น เพื่อการเดินทางของชีวิต

ช่วงอายุ 7-14 ปี ภารกิจหลักในช่วงวัยนี้ของชีวิต เป็นการเปลี่ยนการใช้พลังแห่งชีวิตในการเจริญเติบโต มาสู่การใช้พลังที่ทำให้เกิดความทรงจำ ความเคยชินหรือนิสัย เด็กวัยนี้จึงเป็นวัยที่พร้อมในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยการสอน

ช่วงอายุ 14-21 ปี ช่วงวัยนี้จะเริ่มตระหนักในความเป็นตัวตนของตนเอง มีความคิดต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งการคิดเป็นความสามารถในการแยกตนเองออกจากสิ่งต่าง ๆ ที่พิจารณาได้

5. ประสบการณ์รับรู้ของมนุษย์ทั้ง 12 ด้าน (The Twelve Sense)

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ กล่าวว่า ประสบการณ์รับรู้ของมนุษย์ คือ กระบวนการสร้างประสบการณ์ผ่านสัมผัสของเด็กพิเศษค่อย ๆ ตื่นตัวขึ้นทีละน้อย ๆ ตลอดช่วงอายุ 0-21 ปี แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

5.1 ประสบการณ์สัมผัสทางกาย (Sense of Body หรือ Lower senses) ในช่วงวัย 0-7 ขวบ

5.2 ประสบการณ์สัมผัสทางดวงจิต (Sense of Soul หรือ Middle senses) ในช่วงวัย 7-14 ปี

5.3 ประสบการณ์สัมผัสทางจิตวิญญาณ (Sense of Spirit หรือ Cognitive senses หรือ Higher Senses) ในช่วงวัย 14-21 ปี

ประสบการณ์สัมผัสทั้ง 12 ได้แก่

1. ประสบการณ์สัมผัส (Sense of Touch) เป็นสัมผัสทางกายที่ยืนยันการดำรงอยู่ในธาตุวัตถุของมนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้ว่าตัวของเราสัมผัสกับขอบเขตและมีโลกภายนอกที่แยกขาดจากโลกภายนอก

2. ประสบการณ์รับรู้การดำรงอยู่ของชีวิต (Sense of Life) เป็นสัมผัสที่มีสัญญาณการเอาตัวรอดของชีวิต และรับรู้ถึงความผิดปกติที่เกิดขึ้น ในการทำงานของร่างกายและพลังชีวิต

3. ประสบการณ์รับรู้การเคลื่อนไหว (Sense of Movement) เป็นสัมผัสที่มนุษย์เรียนรู้ตั้งแต่วันแรกเกิด ดวงจิตเพียงรับรู้ว่ามีร่างกายแต่ยังไม่สามารถควบคุมร่างกายให้เคลื่อนไหวได้ตั้งใจนึก เมื่อเวลาผ่านไปมนุษย์จะค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะใช้สัมผัสรับรู้การเคลื่อนไหวเพิ่มมากขึ้น อาทิ เมื่อแรกเกิดมนุษย์สามารถกลอกตาและหันหน้าไปหาแม่ได้ และสามารถพัฒนาไปสู่การกำและแบมือได้จนสามารถเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อขาเพื่อยืนได้

4. ประสบการณ์รับรู้สมดุลของร่างกาย (Sense of Balance) เป็นสัมผัสหลังจากที่ม่านการเรียนรู้การเคลื่อนไหวแบบสัตว์ อาทิ การพลิกตัว การกลิ้ง การคลาน และการลุกนั่ง ซึ่งมนุษย์สามารถบรรลุการเคลื่อนไหวที่กล่าวมา ในช่วงเวลา 1 ปี หลังจากนั้นสัมผัสของการทรงตัวก็เกิดขึ้นกับมนุษย์ที่มีความแตกต่างจากสัตว์

5. ประสบการณ์รับรู้กลิ่น (Sense of Smell) เป็นสัมผัสที่ตรงเข้าสู่ความรู้สึกของดวงจิต โดยที่ไม่สามารถปิดเบือนหรือปฏิเสธการรับรู้ได้ เพราะปลายประสาทหรือป่องรับกลิ่นที่เรียกว่า Olfactory bulb วางตัวอยู่เหนือโพรงจมูกนั้นเชื่อมต่อเข้าสู่สมองโดยตรง การดมกลิ่นมีความเชื่อมโยงสำคัญกับประสาทสมองทำให้แยกกลิ่นออกเป็นประเภท ๆ ได้

เวลาที่มีกลิ่น ไม่ว่าจะเหม็นหรือหอมเข้ามากกระทบจึงมีผลต่อจิตใจของมนุษย์ทันที หรือให้สัญญาณต่อชีวิตบางอย่างจำแนกว่าสิ่งที่ดีหรืออันตรายร่างกายควรรับเข้าไปหรือไม่

6. ประสาทรับร้รส (Sense of Taste) เป็นสัมผัสพื้นฐานที่สัตว์ทุกชนิดต้องมีที่จะเลือกรับประทานสิ่งที่เหมาะสมกับความเป็นตัวของมัน การรับร้รสจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะรู้ว่าสิ่งที่เรากำลังเสพรับเข้าไปใหม่นั้นเหมาะสมกลมกลืนกับร่างกายของเราหรือไม่ หากสัญญาณการรับร้ยังคงมีอยู่ จะทำให้มนุษย์รับรู้ได้ว่าสิ่งที่อร่อยแต่ทำลายสุขภาพ หรือ ยามแต่บำรุงร่างกายนั้น เราควรเลือกกินอะไร

7. ประสาทรับร้การมองเห็น (Sense of Sight) เป็นสัมผัสของมนุษย์ที่ไม่สามารถตีความผิดพลาดไปได้เช่นเดียวกับสัมผัสการรับกลิ่นรับรส แต่มนุษย์มีความคิดที่แฝงอยู่ภายใน เมื่อใดที่มีการคิดเกิดขึ้น เมื่อนั้นมนุษย์จึงไม่เห็นสัจจะความจริง หากอยากเห็นอะไรตามจริง มนุษย์จึงต้องฝีกปลดเปลื้องตนเองออกจากความคิดให้ได้ การสอนให้เด็กมีสัมผัสทางสายตา หมายถึง การไม่ตัดสินจากภายนอก แต่ให้สร้างกระบวนการให้เด็กมองเห็นคุณค่าจากภายใน

8. ประสาทรับร้อุณหภูมิ (Sense of Temperature) เป็นสัมผัสรับความร้อน ที่ปลายประสาททั่วไปกระจายอยู่ทั่วตัว ที่เรียกว่า Unmyelinated C-fibers หรือกล่าวสั้นๆหนึ่งคือ ตัวเราทั้งตัวเป็นอวัยวะรับความร้อน สัมผัสเกี่ยวกับความอบอุ่นก็ทำงานเช่นเดียวกับสัมผัสอื่น ๆ ที่นอกจากจะไม่จำกัดอยู่แค่ผิว ดวงจิตของมนุษย์ก็ยังคงตอบสนองอย่างเดียวกัน อาทิ เมื่อใดก็ตามที่เรารู้สึกตื่นเต้น เราจะมีความรู้สึกร้อนขึ้นมาวูบหนึ่ง

9. ประสาทรับร้การได้ยิน (Sense of Hearing) เป็นสัมผัสที่เอื้อต่อจิตวิญญาณที่มีศักยภาพในการตื่นรู้สู่ปัญญาอันสูงส่ง หูของมนุษย์สามารถแยกออกกระหว่างเสียงรบกวนและเสียงที่เกิดจากการสร้างสรรค์ทางดนตรี ความสามารถนี้จึงทำให้สัมผัสการได้ยินเป็นสัมผัสที่จะนำไปสู่ความเข้าใจทางภาษา และการคิดใคร่ครวญด้วยสติปัญญาในลำดับถัดไป

10. ประสาทรับร้ทางภาษา (Sense of Language) เป็นสัมผัสที่แยกออกมาต่างหากจากอวัยวะรับสัมผัสที่เรียกว่าหูอย่างสิ้นเชิง การได้ยินของมนุษย์ คือการได้ยินและแยกแยะออกได้ว่าเสียงใดมีความหมายและเสียงใดไร้ความหมาย ซึ่งสัมผัสแห่งการได้ยินนั้นเป็นสัมผัสสุดท้ายที่มีอวัยวะรับสัมผัสที่เราเห็นได้ทางกายวิภาค นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าสัมผัสนี้รับรู้ได้โดยเปลือกสมองส่วนรับร้ภาษา เป็นสัมผัสที่ละเอียดเกินกว่าจะเห็นได้ด้วยดวงตา

11. ประสาทรับร้ความคิด (Sense of Thought) เป็นสัมผัสความสามารถในการเข้าใจความคิด เป็นสัมผัสหนึ่งที่ละเอียดยิ่งกว่าสัมผัสทางภาษาความสามารถในการเข้าใจความคิดของคนอื่น ไม่ใช่แค่ทักษะทางภาษาในเชิงพูดได้หรือไม่ได้

การเข้าใจถึงสิ่งที่คนอื่นต้องการสื่อออกเหนือไปจากภาษาหรือคำพูดที่เอ่ยออกมา แต่ระหว่างที่มนุษย์สื่อสารพูดคุยกันนั้น ยังประกอบด้วยสีหน้าท่าทาง การเคลื่อนไหวภาษากาย ที่เรียกว่า “...อวัจนภาษา...” ซึ่งมีอิทธิพลต่อความรับรู้ของผู้ฟังในระดับจิตใต้สำนึกมากกว่าคำพูดที่เอ่ยออกมา ดังนั้นการเข้าใจความคิดของคนอื่น คือ วิวัฒนาการในการสัมผัสได้ถึงพลังชีวิตของคนอื่น

12. ประสาทรับรู้ความมีตัวตน (Sense of Self) เป็นสัมผัสความเข้าใจในตัวตน เป็นได้ทั้งเข้าใจตัวตนของคนอื่นและตัวเอง ซึ่งเชื่อมโยงกลับไปสัมพันธ์กับสัมผัสทางกายในแง่ที่ว่า หากตอนเด็ก ๆ ได้รับสัมผัสที่เติมพร้อมจากคนรอบข้าง รู้ได้ว่าเป็นแม่ นี่คือพ่อ เด็กจะรับรู้ได้ว่า มีตัวตนที่เป็นคนอื่นอยู่ร่วมในสังคมหรือสภาพแวดล้อมของเขา หากสัมผัสรับรู้ความตัวตนพัฒนาไม่ได้พอ ก็จะทำให้คนไม่รู้จักเกรงใจกัน

สำหรับเด็กช่วงวัยแรกเกิด-7 ปี ประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึก 4 ด้านแรก จะช่วยทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึกกับโลกที่เป็นจริง อันจะนำไปสู่ความมุ่งมั่นตั้งใจ เด็กช่วงวัย 7-14 ปี ประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ 5-8 จะช่วยให้เด็กละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกอันจะนำไปสู่การพัฒนาความรู้สึก ส่วนช่วงวัย 14-21 ปี ประสบการณ์ความรู้สึกด้านที่ 9-12 จะช่วยให้เด็กรู้สึกรับผิดชอบอันจะนำไปสู่การพัฒนาความคิด นอกจากนี้การศึกษาในแนวมนุษย์ปรัชญาให้ความสำคัญกับรูปร่างกายของมนุษย์ที่มีคุณสมบัติร่วมกับอาณาจักรต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ (ศิริประภา พฤทธิกุล 2560: 29-55)

6. สภาพแวดล้อมของการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

จุดเริ่มต้นสำคัญของการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ คือ ยอมรับความแตกต่าง เห็นคุณค่าของเด็กแต่ละคน ยอมรับความเท่าเทียม ไม่ใช่คำตัดสินเด็ก เพื่อได้พบจิตวิญญาณของเด็ก เด็กที่มีความต้องการพิเศษในฐานะปัจเจกชนที่ชีวิตของเด็กก็มีความหมายเช่นเด็กคนอื่น ๆ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน ประวัติความเป็นมาของการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเด็กจะได้รับการช่วยเหลือหรือซ้ำเติมขึ้นอยู่กับการมองว่าเด็กโง่งม ปัญญาอ่อน ฯลฯ หรือมองว่าเด็กพิเศษก็เหมือนเด็กทั่วไป แต่มีปัญหาเฉพาะในการเรียนรู้หรือมีความต้องการพิเศษ

6.1 ทศนคติ คำพูดและการกระทำของครูเป็นสิ่งสำคัญมาก เป็นตัวชี้ว่าครูเป็นคนอย่างไรและเป็นครูแบบใด ความเมตตาซึ่งทำให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะช่วย ความเมตตาไม่ใช่ความสงสารแบบนักบุญ แต่เป็นการใส่ใจกระตือรือร้นที่จะช่วย

6.2 พ่อแม่ เป็นผู้เกี่ยวข้องที่ลึกซึ้งกับเด็ก พ่อแม่หลายคนอาจเคยคิดว่าเขาทำอะไรผิด เป็นความผิดของเขาหรือ อาจจะดีกว่านี้ถ้าลูกไม่รอดชีวิต ถ้าเราตายไปจะเกิดอะไรขึ้น หรือถ้าเราทำอย่างอื่นลูกอาจจะไม่เป็นอย่างนี้ ความเครียดของพ่อแม่นี้

ส่งผลกระทบต่อลูก ๆ ทุกคน แต่พ่อแม่บางคนไม่คิดเช่นนั้น หลายคนพบความหมายและเข้าใจความสำคัญของการมีลูกเป็นเด็กพิเศษ

6.3 ความเป็นอยู่ที่บ้าน ความสัมพันธ์ของกลางวันและกลางคืน ยามตื่นแล้วหลับสร้างประสบการณ์สำคัญให้มนุษย์ ถ้าเด็กแต่ละคนได้มีชีวิตที่มีความหมายในแต่ละวัน จะสร้างชีวิตในเวลากลางวันที่พักดี สุข การนอนที่ไม่สงบจะสร้างความหงุดหงิด ไม่พอใจและเกิดผลเสียอื่น ๆ ตามมา ชีวิตที่บ้านและที่โรงเรียนควรเป็นไปในทางเดียวกัน ควรสร้างสุขภาวะความเป็นระเบียบปลอดภัยในโรงเรียน จะทำให้เด็กรู้สึกเหมือนอยู่บ้าน

6.4 นักการศึกษา หมายถึง ผู้ที่มีส่วนช่วยพัฒนาการของเด็ก ไม่จำกัดว่าต้องเป็นคนทีสอนในชั้นเรียนหรือในโรงเรียน ความสามารถในการสังเกตและประสบการณ์จะช่วยพัฒนาวิธีการที่เข้าถึงความต้องการของเด็ก เราจะเข้าถึงเด็กได้ก็ต่อเมื่อเรารู้จักบุคลิกภาพของเด็ก ปัญหาสภาพครอบครัวและสิ่งแวดล้อมของเด็ก การสังเกตเป็นแนวทางในการวินิจฉัยเบื้องต้น ความพยายามอธิบายความหมายจากการสังเกตเป็นเครื่องช่วยให้นักการศึกษาเข้าถึงวิธีที่จะใช้กับเด็ก ซึ่งไม่ใช่เรื่องของการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหา แต่เป็นจุดเริ่มต้นของการตอบสนองเด็ก สำหรับแนวทางช่วยเหลือเด็กจำเป็นที่จะต้องตั้งคณะทำงานขึ้นมา ซึ่งอาจจะประกอบไปด้วย แพทย์ ครู นักบำบัด ที่จะต้องแลกเปลี่ยนข้อสังเกตซึ่งกันและกันเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นประโยชน์ถึงความต้องการของเด็ก เพื่อนำไปสู่รูปแบบของการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

6.5 สิ่งแวดล้อม การทำงานเป็นคณะมีความสำคัญต่อการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ เพราะ แพทย์ นักบำบัด หรือครูเพียงคนเดียวไม่สามารถรู้จักเด็กครบทุกด้าน การทำงานร่วมกันของแต่ละคนสามารถเพิ่มเติมในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็นทำให้เกิดความสำเร็จในการช่วยเหลือเด็ก ด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษที่บ้านโดยพ่อแม่ผู้ปกครองจึงมีข้อจำกัดและไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ การเข้าเรียนในโรงเรียนเป็นเรื่องปกติในชีวิตเด็กทุกคน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เข้าเรียนในโรงเรียนปกติจะเกิดประโยชน์ต่อเมื่อมีการสอนซ่อมเสริมนอกเหนือหลักสูตร เพื่อให้เด็กตระหนักรู้และมีประสบการณ์มากขึ้นที่บ้านก็ต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่ให้การศึกษ เช่นเดียวกับที่โรงเรียน การศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษมีจุดมุ่งหมายให้เด็กมีวัยเด็กที่ดีที่สุด ซึ่งวัยเด็กเป็นวัยแห่งการเจริญเติบโต การได้รับการศึกษาที่ถูกต้องในวัยนี้จะเกิดผลดีเป็นอย่างมากในช่วงชีวิตต่อมา

6.6 หลักสูตรการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ เป็นการรวมแนวปฏิบัติหลาย ๆ ด้านเข้าด้วยกัน เพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะของเด็กพิเศษที่มีความยากลำบากในการเรียนรู้หรือมีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้จำกัด แม้ว่าการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษจะใช้วิธีการหลายแนวทาง แต่ก็เน้นการเรียนในชั้นเรียน เด็กพิเศษได้เรียนตามหลักสูตรวอลดอร์ฟ ซึ่งหลักสูตรวอลดอร์ฟนี้ มีใช้ทั่วไปในโรงเรียนวอลดอร์ฟหรือโรงเรียน

สไตเนอร์ ทั้งกับเด็กทั่วไปและเด็กพิเศษ เด็กพิเศษที่มีความยากลำบากในการเรียนรู้ หลักสูตร วอลดอร์ฟมีหลักการในการมองพัฒนาการวัยเด็กว่าเป็นการสะท้อนภาพรวมของพัฒนาการ ด้านวัฒนธรรมและจริยธรรมของมนุษยชาติ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ มองหลักสูตรวอลดอร์ฟ ว่าเป็นยาสำหรับเด็ก ในยุคศตวรรษที่ 20 หลักสูตรจะช่วยพัฒนาเด็กด้วยศักยภาพในตัวของเขาเอง แทนที่จะถูกตีกรอบด้วยการประเมิน คะแนนและการจัดอันดับ เด็กที่มีความยากลำบากในการเรียนรู้ จะมีปัญหาในการย่อยเนื้อหาของหลักสูตรวอลดอร์ฟ แต่ไม่เป็นเหตุผลที่จะต้องลดชั้นเด็ก เพราะเนื้อหาวิชาที่ใช้กับแต่ละช่วงอายุเป็นเนื้อหาเฉพาะที่เด็กวัยนั้นต้องได้รับ ในโรงเรียนที่สอนเด็กที่มีความยากลำบากในการเรียนรู้ เด็กจะขึ้นชั้นไปตามอายุ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถ ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องและยุติธรรมต่อช่วงพัฒนาการของเด็ก

6.7 ครู งานของครู คือ การนำเนื้อหาวิชาและค้นหาวิธีที่ใช้กับเด็ก โดยไม่ต้องไปคำนึงถึงความสามารถของเด็ก เป้าหมายของครู คือ เด็กแต่ละคนต้องรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียน

6.8 การเรียน เด็ก ไม่ควรรู้สึกว่าเขาเป็นคนพิการ แต่เด็กต้องทำงาน ถ้าต้องการเรียน การศึกษาสำหรับเด็กที่มีปัญหาการเรียนต้องใช้วิธีการที่แตกต่างจากการศึกษาปกติ โดยมากการเรียนจะขึ้นอยู่กับความจำและสติปัญญา แต่สำหรับเด็กที่มีความลำบากในการเรียนรู้ พบว่าความมุ่งมั่น คือ สิ่งสำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเด็กที่ขาดความมุ่งมั่นสามารถสังเกตได้จากลักษณะการเคลื่อนไหวที่มีปัญหา ครูต้องมีความเข้าใจในเรื่องนี้ก่อนที่จะสอน บทเรียนต้องเริ่มด้วยท่าที่มั่นคงอาจจะเป็นโคลง กลอน หรือเพลงที่เหมาะสมกับฤดูกาล ผ่านการฝึกหัดจังหวะที่หลากหลายใช้ทั้งมือและเท้า เดินเป็นจังหวะและการเคลื่อนไหวอื่น ๆ หรือการโยนแท่งไม้ ฤกษ์แก้ว เด็กจะมีส่วนร่วม สนใจ และฟังมากขึ้น ส่วนบทเรียนหลักใช้หลักสูตรตามอายุเด็กในชั้นเรียน หลังจากนั้นเด็กจะเป็นผู้นำเนื้อหาที่เรียน บันทึกหรือเขียนลงในสมุดของตนเอง

ความคิดสร้างสรรค์และการเข้าถึงเด็กอย่างมีศิลปะ เป็นพื้นฐานของการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ การเข้าถึงจินตนาการได้ ครูจะต้องรู้ถึงความต้องการของเด็กแต่ละคนก่อน ซึ่งเกิดขึ้นได้ถ้าครูมีความพยายาม ครูจะต้องพยายามฝึกฝนการสังเกตและพัฒนาความยืดหยุ่นในการสอน ครูต้องกระตือรือร้น และรักเด็ก ๆ เป็นสิ่งจำเป็นที่ครูต้องพัฒนาความมุ่งมั่นและความรับผิดชอบในตัวเด็ก ครูต้องมั่นใจว่าเด็กสามารถเรียนรู้ได้ และเอาชนะข้อจำกัดของเขาได้ แม้ว่าข้อจำกัดเหล่านั้นบางครั้งจะเป็นสาเหตุทำให้เด็กและครูผิดหวัง

การช่วยเหลือเด็กพิเศษ สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ การเคลื่อนไหวเพื่อการศึกษา หรือยูริธมี ซึ่งเป็นศิลปะของการเคลื่อนไหวที่มีประโยชน์มาก พัฒนาขึ้น

โดย รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เป็นเครื่องมือที่สามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลและ พัฒนาการเคลื่อนไหวของตนเองให้สัมพันธ์กับพื้นที่ว่างและสร้างความสมดุล

6.9 การบำบัด ครูต้องทำงานกับเด็กเป็นรายบุคคลกับปัญหาของเด็กแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน เพื่อช่วยให้มีความก้าวหน้าในการเรียน อาทิ การเขียนและการอ่าน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดกิจกรรมบำบัดเฉพาะบุคคล ซึ่งกิจกรรมบำบัด คือ การทดลองใช้วิธีการบำบัดเฉพาะสำหรับเด็ก การบำบัดรายบุคคลมีความจำเป็นเพราะความโน้มเอียงที่ผิดปกติและความยากลำบากของเด็กไปขัดขวางพัฒนาการของเด็ก ในการศึกษา วอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ การบำบัดจะอยู่ภายใต้การดูแลของแพทย์ แพทย์และนักบำบัด มีความรับผิดชอบเช่นเดียวกัน การจะกำหนดการบำบัดก็เช่นเดียวกับการสั่งยา ผู้ที่เรียนจบทางด้านบำบัดเท่านั้นที่จะเป็นผู้รับผิดชอบงานนี้ได้

การบำบัดในการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษมีหลายสาขา อาทิ ยูริธมี (การเคลื่อนไหวเพื่อการศึกษา) ศิลปะบำบัด ดนตรีบำบัด แสงสีบำบัด การบำบัดการพูด (Speech Therapy) การบำบัดด้วยการเล่น (Play Therapy) การแสดงละครบำบัด (Drama Therapy) การขี่ม้าบำบัด (Horse Riding Therapy) การปรึกษาและจิตบำบัด เช่นเดียวกับการรักษาโดยตรง เช่น การนวดเป็นจังหวะ การอาบแช่น้ำมันหอมระเหย ฯลฯ

6.10 การแพทย์ งานของแพทย์แนวมนุษยปรัชญา มีเป้าหมาย คือ พยายามเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจกับร่างกายและบูรณาการเข้าด้วยกัน การรักษามีจุดหมาย เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพของเด็กที่มีปัญหาต่างกัน การรักษาทางแพทย์ไม่ใช่เรื่องการบรรเทาอาการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ แต่อยู่ที่การเสริมสร้างพลังเยียวยาในตัวเด็กให้เกิด และเข้มแข็งขึ้น

6.11 การประชุมคณะทำงาน เป็นการขยายความเข้าใจในเด็ก ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนจะต้องก้าวถอยจากการยึดติดกับความเห็นจากทัศนคติในอาชีพของตนเอง เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันจริง ๆ ความพยายามเหล่านี้จะกลายเป็นความสำเร็จสูงสุดของการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ซึ่งเป็นการหล่อเลี้ยงความกระตือรือร้น และเป็นประกายไฟของความอดสาหัส ความริเริ่มสร้างสรรค์ที่จำเป็น หากนักการศึกษาต้องการสร้างภาวะที่ถูกต้องสำหรับสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งจำเป็นสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (Luxford 2012: 33-47)

สรุปได้ว่า ธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ในทัศนะของ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีภาวะปกติและผิดปกติซ่อนอยู่ในตัว ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นมี 3 มิติ ได้แก่ มิติทางกาย มิติทางจิตใจ และมิติทางจิตวิญญาณ แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ ประกอบขึ้นด้วยการ 4 มิติ ได้แก่ รูปร่าง กายชีวิต กายแห่งความรู้สึก และกายฉันท

ซึ่งทำให้มนุษย์มีองค์ประกอบของกายดังกล่าวในมิติที่เหมือนและแตกต่างจากอาณาจักรแร่ธาตุ อาณาจักรพืช และอาณาจักรสัตว์ พัฒนาการของมนุษย์ในช่วงแรกเกิด-21 ปี โดยรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ได้แบ่งพัฒนาการตลอดชีวิตไว้ช่วงละ 7 ปี ช่วงที่เด็กพัฒนาในระบบการศึกษา คือ ตั้งแต่แรกเกิดถึง 21 ปี ซึ่งครอบคลุมพัฒนาการ 3 ช่วงแรก ได้แก่ ช่วงอายุแรกเกิด-7 ปี ช่วงอายุ 7-14 ปี และ ช่วงอายุ 14-21 ปี และประสาทรับรู้ของมนุษย์ทั้ง 12 ด้าน ได้แก่ ประสาทรับรู้สัมผัส ประสาทรับรู้การดำรงอยู่ของชีวิต ประสาทรับรู้การเคลื่อนไหว ประสาทรับรู้สมดุลของร่างกาย ประสาทรับรู้กลิ่น ประสาทรับรู้รส ประสาทรับรู้การมองเห็น ประสาทรับรู้ อุณหภูมิ ประสาทรับรู้การได้ยิน ประสาทรับรู้ทางภาษา ประสาทรับรู้ความนึกคิด และประสาทรับรู้ความมีตัวตน

ประวัติของรูดอล์ฟ สไตเนอร์

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เป็นนักปราชญ์ชาวออสเตรีย มีชีวิตอยู่ในช่วงกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1861 ถึงมีนาคม ค.ศ. 1925 เขาสนใจศึกษามนุษย์อย่างรอบด้านจึงได้รับการกล่าวขานว่าเป็นทั้งนักปรัชญา นักวิทยาศาสตร์ ศิลปิน นักคิด นักการศึกษาและสถาปนิก

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เกิดเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1861 ช่วงวัยเด็กอาศัยอยู่ที่หมู่บ้าน Neudorf ภายใต้จักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีนานกว่าสิบปี ประสบการณ์ชีวิตในช่วงนั้น เป็นความรู้สึกโดดเดี่ยวภายใน เนื่องจากการแบ่งแยกชนชั้นของคนพื้นถิ่นที่มีรากเหง้ามั่นคง กับครอบครัวกรรมกรที่เป็นผู้บุกรุกจากภายนอก รูดอล์ฟ สไตเนอร์ สามารถยังเห็นเหนือมิติสามัญตั้งแต่วัยเยาว์ ช่วงวัยเยาว์รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เป็นผู้กระตือรือร้นทำงานช่วยเหลือครอบครัว

เมื่อรูดอล์ฟ สไตเนอร์ อายุ 14 ปี เขาเริ่มทำงานสอนพิเศษให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทุกวิชาตามที่ลูกศิษย์ประสงค์จะเรียน โดยจะศึกษาวิชาต่าง ๆ ล่วงหน้าไปก่อน 2-3 ชั้น ทำให้เขาเกิดความเชี่ยวชาญกว้างขวางในแขนงวิชาต่าง ๆ ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ ประสบการณ์ของการทำงานสอนพิเศษครั้งที่สำคัญเกิดขึ้นต่อเมื่อเขาอายุ 20 ปีเศษ เขาได้มีโอกาสสอนเด็กพิเศษคนหนึ่งซึ่งทำให้เขารู้แจ้งเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ ต่อมาในช่วง 29-36 ปี รูดอล์ฟ สไตเนอร์ ได้เป็นผู้บรรยายในวิทยาลัยคนงานนานถึง 7 ปี ซึ่งมีการกล่าวขานถึงความประทับใจในการบรรยายและเนื้อหา

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1900-1914 เป็นช่วงที่สงครามโลกเกิดขึ้นรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ได้ตั้งใจบรรยายเพื่อที่จะปลุกเร้าให้ผู้ฟังเกิดการตระหนักรู้ถึงมิติทางจิตวิญญาณในตัวเอง เรียนรู้ที่จะปรับปรุงตนเองทั้งทางด้านสังคม จริยธรรม และศาสนา การสอนของเขาพยายามให้ตัวอย่างที่ชัดเจนในเรื่องกรรม จนความพยายามของเขาในการปฏิรูปสังคมบังเกิดผลเป็นที่สุด หลังจากการบรรยายคนงานที่โรงงานยาสูบวอลดอร์ฟ-เอสโทเรียฟิ่ง จากนั้นเหล่าคนงานจึงประสงค์ให้เขาสร้างโรงเรียนที่เป็นไปตามแนวคิดของเขา โรงเรียนแห่งแรกจึงเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1919

ส่งผลให้เขาารู้สึกเบิกบานใจอย่างมหาศาล จนในปี ค.ศ. 1924 เขาล้มป่วยลง จึงต้องเลิก การบรรยายและไปช่วยเหลือโรงเรียน ในช่วงหกเดือนสุดท้ายของชีวิต เขาไม่สามารถลุก จากเตียงได้ จึงได้พบปะกับลูกศิษย์ที่ใกล้ชิด และเขียนจดหมายเปิดผนึกถึงสมาชิกทุกคน ทุกสัปดาห์ เพื่อให้ทุกคนได้พัฒนาต่อไป รูดอล์ฟ สไตเนอร์ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 30 เดือนมีนาคม ค.ศ. 1925 รวมอายุ 64 ปี

ผลงานชิ้นสำคัญที่สุดของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ คือ การก่อตั้ง มนุษยปรัชญา และการทำงานกับผู้พิการทั้งเด็กและผู้ใหญ่โดยเฉพาะเรื่องการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อม ที่ช่วยบำบัดเยียวยาอย่างแท้จริง และช่วยนำพาให้ผู้พิการทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้มีชีวิตอย่างสมบูรณ์ เต็มศักยภาพ (ศิริประภา พฤทธิกุล 2558: 6-12)

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับแนวคิดของการศึกษาอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ สรุปได้ว่า การศึกษาอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่น่าสนใจแนวทางหนึ่ง เนื่องจากผ่านการปฏิบัติและพิสูจน์มาอย่างยาวนาน การศึกษาอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ คำนี้ถึงธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้อง กับนโยบายการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันโดยเฉพาะของไทย อีกทั้งมีความเหมาะสมในแง่ ของการทำงานเชิงบูรณาการ ซึ่งการศึกษาลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ เป็นการทำงานร่วมกัน ระหว่างสองกระบวนการ คือ กระบวนการศึกษาและกระบวนการเยียวยา ที่มุ่งตรงสู่ ความต้องการของเด็กพิเศษ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา การจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโครงการ

ความหมายของโครงการ

สิน พันธุ์พินิจ (2556: 11) ได้ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า เป็นแผนที่ใช้ครั้งเดียว ซึ่งระบุกิจกรรมต่าง ๆ และทรัพยากรที่ใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์เชื่อมโยงกับการบริหารเวลา อย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จสมบูรณ์ ส่วน บรรจง อมรชีวิน (2557: 50) ได้สรุปสาระสำคัญของโครงการไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะ
2. มีการกำหนดระยะเวลา การเริ่มต้นและสิ้นสุด
3. มีการเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานและหลากหลายสาขาวิชาชีพ
4. ไม่มีการดำเนินการมาก่อน
5. มีการกำหนดเวลาที่เฉพาะเจาะจง ต้นทุน และมีผลงานที่ต้องการ

นอกจากนั้น พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 156) กล่าวว่า โครงการมีลักษณะเฉพาะที่จัดทำขึ้น เพื่อเสริมการดำเนินงานในสภาพปกติ โดยมีจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย กิจกรรม และระยะเวลาสิ้นสุดที่แน่นอน และจะไม่ทำซ้ำซ้อนอีกซึ่งอาจยกเว้นถ้ามีการปรับให้ต่างจากเดิม จึงสรุปได้ว่าโครงการไม่ใช่งานประจำตามปกติ ที่มีลักษณะเป็นโปรแกรมที่กำหนดไว้ตลอด แต่จะช่วยเสริมงานปกติ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้

วุฒินันท์ ชุมภู (2559: 12) ได้นิยามคำว่าโครงการว่า เป็นความพยายามทำงานเฉพาะเรื่องและเฉพาะกิจเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความต้องการ หรืออาจจะกล่าวได้ว่างานโครงการนั้นจะต้องมีจุดเริ่มต้น ช่วงกลาง และจุดสิ้นสุดตามที่กำหนดไว้ รวมทั้งมีจุดมุ่งหมายที่ระบุไว้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า โครงการเป็นแผนงานเฉพาะเพื่อพัฒนางานประจำที่มีการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ ระยะเวลา ปัจจัยสนับสนุน และการวัดและประเมินผล

ความสำคัญของโครงการ

พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 157-185) ได้สรุปความสำคัญของโครงการไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ช่วยเป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เป็นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ช่วยกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกัน อย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผลได้
3. ช่วยให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ช่วยให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอนและมีระบบที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

การบริหารโครงการ

สิน พันธุ์พินิจ (2556: 111) กล่าวว่า การบริหารโครงการ หมายถึง การจัดการการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและคุ้มค่าที่สุด เพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ การบริหารโครงการจึงต้องคำนึงถึงเวลาที่จำกัด การใช้ทรัพยากร ทีมงาน ความชำนาญหรือความเชี่ยวชาญของผู้ร่วมโครงการ ความขัดแย้งและการต่อรอง ซึ่งแตกต่างจากการบริหารงานในสายปกติหรืองานประจำ ส่วน บรรจง อมรชิวิน (2557: 52) ได้สรุปสาระสำคัญของการบริหารโครงการไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. มีต้นทุน กำหนดเวลา และวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะ
2. มีการออกแบบโครงสร้างเป็นแบบแมตริกซ์
3. เป็นเรื่องเฉพาะกิจ

4. มีจุดประสานร่วมในการทำหน้าที่
5. เกี่ยวเนื่องกับผลิตภัณฑ์ บริการและกระบวนการ
6. สนับสนุนกลยุทธ์ขององค์กร
7. เกี่ยวเนื่องเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ

สรุปได้ว่า การบริหารโครงการ เป็นกระบวนการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

วงจรการบริหารโครงการ

ลิน พันธุ์พินิจ (2556: 111-112) ได้สรุปสาระสำคัญของวงจรการบริหารโครงการไว้ 5 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 การกำหนดโครงการหรือการนิยามโครงการ เป็นการเริ่มโครงการ

ช่วงที่ 2 การวางแผน ได้นำเสนอเนื้อหาไปแล้ว ถึงขั้นการเตรียมหรือการจัดทำโครงการแบบดั้งเดิมและแบบเหตุผลสัมพันธ์ สำหรับกิจกรรมที่จะต้องบริหารโครงการต่อไป คือ ช่วงที่ 3-5

ช่วงที่ 3 การดำเนินโครงการ เป็นช่วงการนำโครงการไปปฏิบัติหรือการปฏิบัติโครงการ ซึ่งเป็นช่วงการบริหารโครงการที่ยาวนานกว่าช่วงอื่น ๆ และเป็นเนื้อหาสำคัญของบทนี้ ซึ่งจะต้องใช้ศาสตร์การวางแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินโครงการในทุกขั้นตอน

ช่วงที่ 4 การสิ้นสุดโครงการ เป็นช่วงหยุดดำเนินโครงการหรือการปิดโครงการตามที่กำหนดไว้

ช่วงที่ 5 การประเมินโครงการ เป็นการเปรียบเทียบว่าโครงการที่ได้ดำเนินไปแล้ว เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีผล ผลลัพธ์ หรือผลกระทบมากน้อยเพียงใด เป็นกิจกรรมของการบริหารที่ต้องใช้เทคนิคการวิจัยเชิงประเมินผลหลายอย่าง

บรรจง อมรชีวิน (2557: 68) ได้อธิบายวงจรโครงการตามหลัก PRINCE 2 มีขั้นตอนสำคัญ 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การอำนวยความสะดวกโครงการ ซึ่งจะดำเนินการโดยทีมผู้บริหารโครงการ เป็นการตัดสินใจระดับสูงซึ่งเป็นผู้ระบุถึงความต้องการโครงการ ทรัพยากรที่ต้องใช้และพิจารณาถึงว่าจะดำเนินโครงการดังกล่าวต่อไปอีกหรือไม่ สำหรับทักษะที่จำเป็นของผู้บริหารโครงการ ได้แก่ การนำ การติดต่อสื่อสาร มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ชัดเจน สมบูรณ์

2. การวางแผนโครงการ เป็นการวางแผนโครงการโดยอาจมีการใช้วิธีเฉพาะการวางแผนเป็นการกำหนดถึงกิจกรรม ความเชื่อมโยงขององค์ประกอบแผน ระยะเวลา และทรัพยากรที่ต้องใช้ รวมทั้งการพิจารณาถึงปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ

3. การเริ่มดำเนินโครงการ เมื่อโครงการได้รับการอนุมัติแล้วรวมทั้งได้รับทรัพยากรโครงการแล้วจะต้องมีการจัดทีมเข้าไปดำเนินการโดยเริ่มจากการแต่งตั้งทีมผู้ดำเนินโครงการและมอบหมายงานให้แต่ละบุคคล ต้องมีการจัดทำแผนการทำงานและต่อเนื่องไปถึงการกำหนดขอบข่ายสัญญาณระหว่างโครงการกับลูกค้า

4. การริเริ่มโครงการ ส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการนี้จะเป็ผลในการกำหนดกลยุทธ์โครงการทั้งหมด และกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาตัดสินผลต่าง ๆ

5. การควบคุมโครงการ เมื่อเริ่มกิจกรรมโครงการจะต้องมีการควบคุมและการแก้ปัญหา เพื่อให้แน่ใจว่าโครงการจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

6. การจัดการสู่ผลผลิต เนื่องจากมีทีมงานทำงานภายใต้โครงการหลายทีม กระบวนการนี้กำหนดขึ้นเพื่อให้มั่นใจว่าแต่ละทีมงานเข้าใจความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น และกิจกรรมสำคัญจะไม่ถูกหลงลืมไปอันเนื่องจากการที่ไม่ได้มอบหมายงานที่เหมาะสม

7. การจัดการภายใต้ขอบเขตงาน เมื่อจบสิ้นการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของงานที่กำหนดต้องมีการรายงานความก้าวหน้าและปัญหาที่เกิดขึ้น

8. การเสร็จสิ้นโครงการ เป็นการดำเนินการจบโครงการ เป็นการรายงานทั้งหมดและแสดงถึงผลสะท้อนกลับเพื่อการปรับปรุงในอนาคตการพิจารณาถึงประสิทธิภาพความสำเร็จเมื่อเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

นอกจากนั้น วุฒินันท์ ชุมภู (2559: 18) กล่าวว่า การบริหารโครงการให้ครบวงจรที่ชัดเจนตรงไปตรงมาที่สุดนั้นจะประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้น ได้แก่ การกำหนดความมุ่งหมายวางแผน ปฏิบัติตามแผน และวัดผล

สรุปได้ว่า วงจรการบริหารโครงการ มีลักษณะเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันตั้งแต่การศึกษาสภาพปัญหา การวางแผน การดำเนินโครงการ ประเมินผลโครงการ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ

วุฒินันท์ ชุมภู (2559: 21-23) กล่าวว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. เจ้าภาพโครงการ คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้บริหารระดับสูงในองค์กร
2. ลูกค้าหรือผู้ใช้งาน คนกลุ่มนี้คือผู้ที่ต้องใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการที่คิดและสร้างขึ้นมา
3. ซัพพลายเออร์ คือ ผู้ที่ออกแบบและส่งมอบสินค้าหรือบริการเพื่อให้มั่นใจได้ว่า จะออกมาตามทีลูกค้าหรือผู้ต้องการ

4. ทีมงานโครงการ คนกลุ่มนี้คือ ผู้ช่วยการดำเนินโครงการให้สำเร็จ อาจเป็นเพื่อนร่วมงานในหน่วยงาน

5. ผู้บริหารโครงการ งานที่ผู้จัดการโครงการต้องรับผิดชอบ คือ การวางแผนและทำโครงการให้สำเร็จ รวมถึงการรายงานความคืบหน้าและการบริหารทีมงานโครงการ

6. กลุ่มอื่น ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการ ซึ่งอาจเป็นคณะกรรมการบริษัท สื่อสารมวลชน

นอกจากนั้น ลิน พันธุ์พินิจ (2556: 112-113) กล่าวว่า ผู้จัดการโครงการเป็นบุคคลสำคัญของการบริหารโครงการ เพราะเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารโครงการตั้งแต่การกำหนดโครงการจนถึงการประเมินผลโครงการ ผู้บริหารโครงการเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ผู้บริหารโครงการควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อองค์การ ต่อโครงการ ต่อผู้ร่วมโครงการ และทรัพยากรอื่น ๆ

2. เป็นผู้ที่มีความรู้ มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ทั้งด้านการบริหาร การจัดการ ความรู้ในเนื้อหาโครงการ รวมทั้งติดตามกำกับดูแล และการประเมินผลโครงการ

3. เป็นผู้มีภาวะผู้นำ สามารถนำผู้ตามได้ดี มีจิตใจใฝ่อดอมารี มีความยุติธรรม ตัดสินใจถูกต้อง เหมาะสม เด็ดขาด และมีความยืดหยุ่น

4. เป็นผู้มีความสามารถในการบูรณาการ อันรวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ และผสมผสานการบริหารความรู้ที่เหมาะสมและลงตัว

5. เป็นผู้มีความสามารถในการเจรจาต่อรอง อันจะนำไปสู่การรักษาผลประโยชน์ของโครงการให้คงอยู่

6. เป็นผู้มองโลกในแง่ดี ผู้จัดการโครงการเป็นผู้มีการศึกษา มีความรู้ย่อมมองคนเป็นคนเหมือนตนเอง มิใช่มองคนอื่นไม่ใช่คนเหมือนตนเอง เห็นคนอื่นต่ำต้อยน้อยหน้า ตัวเองดี และเก่งอยู่คนเดียว ความผิดคนอื่นใหญ่หลวงนัก แต่ความผิดของตนเองน้อยนิดเดียว

สรุปได้ว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประกอบด้วย เจ้าของโครงการ ผู้บริหารโครงการ ผู้สนับสนุนโครงการ คณะทำงาน และผู้รับผลประโยชน์จากโครงการ

สรุปการพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรดำเนินการในรูปแบบของโครงการ โดยมีการกำหนดโครงการ การวางแผนการดำเนินงาน การดำเนินงานตามแผน การประเมินและรายงานโครงการ ซึ่งโครงการเป็นแผนงานเฉพาะที่มีการกำหนดเป้าหมาย วิธีการดำเนินงาน วิธีการวัดและประเมินผล โดยโครงการเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จบรรลุจุดมุ่งหมาย และมีผู้บริหารโครงการเป็นกลไกสำคัญ

ในการขับเคลื่อนโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ที่สำคัญผู้บริหารโครงการจะต้องเป็นผู้มีความมุ่งมั่น มีความรู้และประสบการณ์ในสาระที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และมีทักษะในการทำงานเป็นทีม

วงจรกิจกรรมของเดมมิ่ง PDCA

ประวัติความเป็นมาของวงจรกิจกรรมของเดมมิ่ง PDCA

วิทยา สุหฤทธดำรง, ไรย์วินท์ บุญสวัสดิ์ และอัฒม์ สุนทรโลหิต (2554: 23) กล่าวว่า การบริหารคุณภาพตามวงจรกิจกรรมของเดมมิ่ง PDCA ได้พัฒนาขึ้นโดย ดร.ชีวฮาร์ท (Dr. W.A. Schewhart) ต่อมา ดร.เดมมิ่ง (Dr. W.Edwards.Deming.) ได้นำมา เผยแพร่จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย PDCA (Plan Do Check Act) เป็นกิจกรรมพื้นฐานในการพัฒนาประสิทธิภาพ และคุณภาพของการดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรม PDCA อย่างเป็นระบบให้ครบวงจรอย่างต่อเนื่อง หมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ย่อมส่งผลการดำเนินงานมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเพิ่มขึ้นโดยตลอด

กระบวนการของวงจรกิจกรรมของเดมมิ่ง PDCA

จิระประภา อัครบวร (2562: 18-23) ได้อธิบายกระบวนการของวงจรกิจกรรมของเดมมิ่ง PDCA ที่ประกอบด้วยภารกิจหลัก 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Plan) เป็นการกำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ประสงค์ ในการดำเนินงาน วิธีการ และขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายตามที่วางแผน โดยทำความเข้าใจกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์ นโยบาย วิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์กรให้ชัดเจน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันทั่วทั้งองค์กร (Alignment) การวางแผนจึงจำเป็นต้องกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของวิธีการทำงานต่าง ๆ ซึ่งมาตรฐานนี้จะช่วยให้การวางแผนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะสามารถนำมาตรวจสอบได้ว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในแผนหรือไม่

2. การนำไปปฏิบัติ (Do) เป็นขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนที่ได้กำหนดไว้ โดยมีการศึกษาข้อมูลและเงื่อนไขต่าง ๆ ของสภาพงานที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่เป็นงานประจำ อาจใช้การเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง แต่ถ้าเป็นงานใหม่หรืองานใหญ่ที่ต้องใช้บุคลากรจำนวนมาก อาจต้องจัดให้มีการฝึกอบรมก่อนที่จะปฏิบัติจริง นอกจากนี้การปฏิบัติจะต้องดำเนินการไปตามแผน วิธีการ และขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ในแผน ซึ่งจะต้องเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไว้ด้วยเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป

3. การตรวจสอบ (Check) เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการเพื่อประเมินว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนหรือไม่ หรือมีปัญหาเกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติงานหรือไม่

ซึ่งขั้นตอนนี้มีความสำคัญเนื่องจากการดำเนินงานใด ๆ มักจะเกิดปัญหาแทรกซ้อนที่ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนได้ตลอดเวลา อันอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและคุณภาพของงาน การติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินปัญหาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกระทำควบคู่ไปกับการดำเนินงาน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพของการดำเนินงานต่อไป

4. การนำผลมาปรับปรุง (Act) เป็นขั้นตอนที่ทำเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากได้ทำการตรวจสอบแล้ว การปรับปรุงอาจเป็นการแก้ไขแบบเร่งด่วนเฉพาะหน้า หรือการค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำรอยเดิม หรืออาจนำไปสู่การกำหนดมาตรฐานของวิธีการทำงานใหม่ ทั้งนี้ผลที่ได้จากการปรับปรุงจะช่วยให้การวางแผนมีความสมบูรณ์และมีคุณภาพเพิ่มขึ้น

ประโยชน์ของวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง PDCA

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2552: 4) ได้อธิบายประโยชน์ของวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง PDCA มี 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อป้องกัน

1.1 การนำวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง PDCA ไปใช้ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีการวางแผน ที่ดีช่วยป้องกันปัญหา ช่วยลดความสับสนในการทำงาน ลดการใช้ทรัพยากรมาก หรือน้อยเกินความพอดี ลดความสูญเสียในรูปแบบต่าง ๆ

1.2 การทำงานที่มีการตรวจสอบเป็นระยะ ทำให้การปฏิบัติงานมีความรัดกุม และแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างรวดเร็วก่อนจะลุกลาม

1.3 การตรวจสอบที่นำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วไม่เกิดซ้ำ หรือลดความรุนแรงของปัญหา ถือเป็น การนำความผิดพลาดมาใช้ให้เกิดประโยชน์

2. เพื่อแก้ไขปัญหา

2.1 หากเราพบสิ่งที่ไม่เหมาะสม ไม่สะอาด ไม่สะดวก ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ประหยัด เราควรแก้ปัญหา

2.2 การใช้ PDCA เพื่อการแก้ไขปัญหา ด้วยการตรวจสอบว่ามีอะไรบ้างที่เป็นปัญหา เมื่อพบปัญหาก็นำมาวางแผนเพื่อดำเนินการตามวงจร PDCA ต่อไป

3. เพื่อปรับปรุง

PDCA เพื่อการปรับปรุง คือ ไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาแต่เราต้องแสวงหาสิ่งต่าง ๆ หรือวิธีการที่ดีกว่าเดิมอยู่เสมอ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสังคม และเมื่อเราคิดว่า จะปรับปรุงอะไร ก็ให้นำวงจร PDCA เป็นขั้นตอนในการปรับปรุง ข้อสำคัญต้องเริ่ม PDCA ที่ตัวเองก่อนมุ่งไปที่บุคคลอื่น

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับแนวคิดของวงจรคุณภาพของเดมมิง PDCA สรุปได้ว่าเป็นกระบวนการพื้นฐานในการพัฒนางานที่ประกอบด้วยภารกิจหลัก 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นตรวจสอบ และขั้นปรับปรุง ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา และปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริก

ความเป็นมาของการประเมินของเคิร์กแพทริก

รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริก เริ่มขึ้นจาก โด널ด์ แอล เคิร์กแพทริก (Donald L. Kirkpatrick) แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา อดีตเคยเป็นประธาน ASTD (The American Society for Training and Development) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม และการประเมินผลการฝึกอบรม เป็นการช่วยเหลือบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการฝึกอบรมใด ๆ ควรจัดให้มีการประเมินผลการฝึกอบรม ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้รู้ว่า การจัดโปรแกรมการฝึกอบรมมีประสิทธิภาพเพียงใด การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมปกติที่เกิดขึ้นในทุกองค์กร เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน โดยมุ่งหวังให้ผู้ผ่านการอบรมได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เคิร์กแพทริก เห็นว่าการประเมินผลการฝึกอบรมจะทำให้ได้ความรู้อย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) การฝึกอบรมนั้นได้ให้อะไร หรือเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานในลักษณะใดบ้าง 2) ควรยุติโครงการชั่วคราวหรือควรดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ และ 3) ควรปรับปรุงและพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมในส่วนใดบ้าง (พระมหาโชคดี เพชรมาก 2555: 6)

แนวทางรูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริก

รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริก มีแนวทางดำเนินการประเมิน 4 ระดับ ดังนี้

1. การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) เป็นการประเมินปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้ารับการอบรมว่ามีความรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับโครงการ เช่น หลักสูตร เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการหรือไม่ ความคิดเห็นต่อเอกสาร สถานที่ โสตทัศนอุปกรณ์ ระยะเวลาของการอบรมเหมาะสมเพียงไร วิทยากร เหมาะสมหรือไม่ ได้รับความรู้ทักษะในระดับใด มีความคาดหวังอย่างไรต่อการนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้งาน เป็นต้น

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลอาจเป็นมาตราส่วนประมาณค่า การสัมภาษณ์แบบสอบถามควรมีคำถามแบบปลายเปิดไว้ตอนท้าย เพื่อให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นตามที่ต้องการ

2. การประเมินการเรียนรู้ (Learning) เป็นการประเมินผลการเรียนที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการอบรม เช่น การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ก่อน หลังการฝึกอบรม เกี่ยวกับความรู้ ความคิด ทศนคติค่านิยม ทักษะ การปฏิบัติ เป็นต้น

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลอาจเป็นแบบทดสอบ (Test) แบบวัดการปฏิบัติ (Performance Test) การสังเกตพฤติกรรม

3. การประเมินพฤติกรรม (Behavior) เป็นการประเมินพฤติกรรมเมื่อกลับไปปฏิบัติงานว่า เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ มีการนำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานมากน้อยเพียงไร เป็นต้น

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลอาจเป็นแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกพฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา

4. การประเมินผลลัพธ์ (Results) ที่เกิดต่อองค์กร เป็นการประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดต่อองค์กร อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม เช่น การลดลงของปัจจัยเสี่ยง การเพิ่มของประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงาน/องค์กร การลดลงของต้นทุน การเพิ่มกำไร ประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมงาน หรือผู้เกี่ยวข้อง/หน่วยงาน/องค์กร/สถาบัน เป็นต้น

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลอาจเป็นแบบบันทึก (รายงาน) การตรวจสอบแบบสอบถามผู้บังคับบัญชาของหน่วยงาน แบบวิเคราะห์ต้นทุน ผลกำไร แบบบันทึกค่าสถิติหรือดัชนี ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ (รสาพร หม้อศรีใจ 2562: 22)

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับแนวคิดของรูปแบบประเมินของเคิร์กแพทริก สรุปได้ว่าเป็นรูปแบบการประเมินผลการฝึกอบรมบุคลากร ที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างครบถ้วน ประกอบด้วยการประเมิน 4 ระดับ ดังนี้ การประเมินปฏิกิริยา การประเมินการเรียนรู้ การประเมินพฤติกรรม และการประเมินผลลัพธ์

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความหมายของความพึงพอใจ

วรารคณา มณีนพ (2553: 74) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าในด้านต่าง ๆ ของคนนั้น ๆ ความรู้สึกพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้นได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนพอใจหรือเป็นไปตามเป้าหมายที่ตนต้องการ

พระพัฒนา เทวสโล (2553: 11) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดี ความประทับใจ ที่ได้รับการตอบสนองต่อความต้องการ ซึ่งขึ้นอยู่กับค่านิยม การศึกษา สิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

ยิ่งพร เจียตระกูล และคณะ (2555: 8) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดีของบุคคลที่ได้รับการตอบสนอง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในสิ่งที่ต้องการและคาดหวัง ความพึงพอใจเป็นความชอบของแต่ละบุคคล ซึ่งระดับความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันอาจจะเนื่องมาจากพื้นฐานทางการศึกษา ทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

สุภาณี ว่างานนท์ (2558: 39) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกทางอารมณ์ที่ดี ที่ชอบ ที่พอใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งที่ได้รับการตอบสนองซึ่งตรงกับสิ่งที่คาดหวังและความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาวะความรู้สึกของแต่ละบุคคลในทางบวก ความชอบ ความสบายใจ ความพอใจ ความสุขใจ ต่อสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ หรือมีเจตคติที่ดีที่มีปฏิกริยาต่อสิ่งเร้า เป็นผลต่อเนื่องจากการที่บุคคลได้ประเมินผลสิ่งนั้นแล้วว่าพอใจ

การวัดความพึงพอใจ

ปาริฉัตร ถนอมวงษ์ (2561: ไม่มีเลขหน้า) กล่าวว่า ความพึงพอใจ เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งช่วยให้งานสำเร็จโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ นอกจากนี้ผู้บริหารจะดำเนินการให้ผู้ปฏิบัติงานให้บริการเกิดความพึงพอใจในการทำงานแล้ว ยังจำเป็นต้องดำเนินการที่จะให้ผู้มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจด้วย เพราะความเจริญเติบโตของงานบริการปัจจัยที่เป็นตัวบ่งชี้ คือ จำนวนผู้มาใช้บริการ ซึ่งความพึงพอใจจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับการให้บริการขององค์กรประกอบกับระดับความรู้สึกของผู้มารับบริการในมิติต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล ดังนั้นการวัดระดับความพึงพอใจ สามารถกระทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. การใช้แบบสอบถาม เป็นวิธีที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยการขอความร่วมมือจาก กลุ่มบุคคลที่ต้องการวัดและแสดงความคิดเห็นลงในแบบฟอร์มที่กำหนด
2. การสัมภาษณ์ ต้องอาศัยเทคนิคและความชำนาญพิเศษของผู้สัมภาษณ์ที่จะจูงใจให้ผู้ตอบคำถามตอบตามข้อเท็จจริง
3. การสังเกต เป็นการสังเกตพฤติกรรมทั้งก่อนการรับบริการ ขณะรับบริการ และหลังการรับบริการ การวัดโดยวิธีนี้จะต้องกระทำอย่างจริงจัง และมีแบบแผนที่แน่นอน จะเห็นได้ว่าการวัด ความพึงพอใจต่อการให้บริการนั้นสามารถกระทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับความสะดวกความเหมาะสม ตลอดจนจุดมุ่งหมายของการวัดด้วย จึงจะส่งผลให้การวัดนั้นมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับแนวคิดของความพึงพอใจ สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่ดีของบุคคลต่อสิ่งเร้าที่ผ่านการประเมินด้วยตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ดังนั้นความพึงพอใจจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาบุคลากรในองค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

ความหมายของรูปแบบ

Cleland and King (1983: 133) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ 2 ประการ ดังนี้
 1) รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่จำลองจากของจริง ให้มีขนาดเล็กลง 2) รูปแบบ หมายถึง การแสดงความเกี่ยวพันกันอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะใช้ประโยชน์ในการทำนายผลการเปลี่ยนแปลงในลักษณะข้อมูลที่ชัดเจนและสัมพันธ์กัน

Daft (1992: 20 อ้างถึงใน มัสยา จุ้ยสม 2558: 119) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง ตัวแทนอย่างง่ายที่ใช้อธิบายมิติที่สำคัญบางมิติขององค์การ

Husen and Postlethwaite (1994: 32) กล่าวว่า รูปแบบมีความหมายที่แตกต่างจากทฤษฎี เพราะรูปแบบยังไม่ใช่ข้อเท็จจริง ที่ได้พิสูจน์แล้ว

เบญจวรรณ กี่สุขพันธ์ (2551: 158) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า รูปแบบ มี 2 ลักษณะ ดังนี้ ความหมายเชิงกายภาพ หมายถึง แบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม และความหมายเชิงแนวคิด คุณลักษณะซึ่งหมายถึง แบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรมทั้งสองลักษณะเป็นตัวแทนของความจริงอย่างง่าย หรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ออกมาให้เห็นความสัมพันธ์ ต่อเนื่องความเป็นเหตุเป็นผล และการเชื่อมโยงของสิ่งที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกันโดยใช้เหตุผลข้อมูล และฐานคติมาประกอบกัน เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อธิบายทฤษฎีที่มีอยู่แล้วให้เข้าใจ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ใช้เป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎีใหม่ ๆ ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน อย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า รูปแบบ หมายถึงเค้าโครงของเรื่องที่ต้องการศึกษา โดยแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน เพื่อช่วยในการศึกษาปัญหา แนวคิด และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้ง่ายและดียิ่งขึ้น

สุวิมล อุดมพิริยะศักย์ (2553: 11) กล่าวว่า คำว่ารูปแบบตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Model” และคำที่ใช้ในภาษาไทยมีหลายคำ เช่น ตัวแบบ ต้นแบบ แบบจำลอง หุ่นจำลอง แบบตุ๊กตา โมเดล เป็นต้น

สราวดี เฟิงศรีโคตร (2554: 51) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่เป็นโครงสร้างของความคิดประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ของเรื่องที่ศึกษาอย่างเป็นระบบ มีความสัมพันธ์กันตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการและแนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ ประกอบเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญ ที่ช่วยให้สภาพการดำเนินการเป็นไปตามทฤษฎีหลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ และได้รับการพิสูจน์หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะรูปแบบนั้น ๆ ได้ อาจเป็นได้ทั้งรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือแผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

องค์ประกอบของรูปแบบ

Brown and Moberg (1980: 16) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบกับหลักการบริหารตามสถานการณ์ พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม (Environment)
2. เทคโนโลยี (Technology)
3. โครงสร้าง (Structure)
4. กระบวนการจัดการ (Management Process)
5. การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

Bardo and Hartman (1982: 15, อ้างถึงใน อัมพร พิณะสา 2561: 90) ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่า การที่จะระบุไว้ว่ารูปแบบหนึ่งจะต้องประกอบด้วยรายละเอียดมากน้อยเพียงใด จึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้นควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้น ๆ รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่า ผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไปผ่านกระบวนการซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้นและให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพภายนอก ซึ่งแสดงถึงการเริ่มมีลักษณะของความเป็นระบบเปิด

มัทยา จ้อยสม (2558: 125) กล่าวว่า ในการจะกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบอย่างไร นั้นคงต้องพิจารณาจากปรากฏการณ์ที่ศึกษาตามแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ในการกำหนดรูปแบบ แต่ละรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของการกำหนด ที่สอดคล้องกับความต้องการของการดำเนินงาน ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดองค์การบริหาร หรือโครงสร้างของระบบบริหาร แนวทางการดำเนินการ ภาระหน้าที่ขององค์กรนั้น ๆ

อัมพร พิณะสา (2561: 90) กล่าวว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ ไม่ปรากฏชัดแจ้งว่า จะต้องมีส่วนประกอบใดบ้าง จำนวนเท่าใด และมีลักษณะอย่างไรไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ศึกษาเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้รูปแบบจะต้องมีตัวแปรผันครบแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลกัน และความสัมพันธ์เหล่านั้น

สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการสร้างรูปแบบนั้น ๆ โดยใช้ข้อมูลต่าง ๆ ที่พิสูจน์และเชื่อถือได้ รวมทั้งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

สรุปได้ว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบไม่มีหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ อย่างเฉพาะเจาะจง ขึ้นอยู่กับบริบทของการศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ แต่โครงสร้างของรูปแบบ จะแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของรูปแบบนั้น ๆ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Bardo and Hartman มาเป็นแนวทางในการกำหนด องค์ประกอบของรูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และ ข้อมูลป้อนกลับ

การสร้างและพัฒนารูปแบบ

Keeves (1988: 560) ได้กล่าวถึง หลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (ของตัวแปร) มากกว่า ความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงธรรมดาทั่วไปนั้น ก็มีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ
2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบ ได้สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบควรต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. นอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้าง มโนทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยาย องค์ความรู้ในเรื่องที่กำลังศึกษาด้วย

Willer (1967: 83) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบมีขั้นตอนการดำเนินงานแตกต่างกันออกไป แต่โดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่งออกเป็น 2 ตอนใหญ่ ๆ คือ การสร้างรูปแบบ (Construct) และการหา ความตรง (Validity) ของรูปแบบ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนจะมีการดำเนินการอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ

บุญชม ศรีสะอาด (2553: 35) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การพัฒนารูปแบบและการทดสอบประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของรูปแบบ ในส่วนของการพัฒนารูปแบบนั้นดำเนินการโดยวิเคราะห์ลำดับขั้น ของการทำวิทยานิพนธ์ หลักการเขียนรายงานการวิจัย จุดบกพร่องที่มักจะพบในการทำวิทยานิพนธ์ ฯลฯ แล้วนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาสร้างเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นจะเป็น ขั้นตอนี่ 2 คือ การนำรูปแบบดังกล่าวไปทดสอบและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล ของรูปแบบจากการศึกษาวิเคราะห์ ในเรื่องนี้พอสรุปได้ว่าการสร้างรูปแบบ (Model)

นั้น ไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวว่าจะต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการหาองค์ความรู้ (Intensive Knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมติฐาน และหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น และนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป

สรุปได้ว่า การสร้างและพัฒนารูปแบบ มีขั้นตอนสำคัญ 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการสร้างรูปแบบและขั้นตอนการหาความเที่ยงตรงของรูปแบบ ส่วนในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดที่เป็นฐานในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบนั้น ๆ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ โดยได้นำแนวคิดของ Bardo and Hartman (1982: 15, อ้างถึงใน อัมพร พิณะสา 2561: 90) ที่ได้เสนอองค์ประกอบย่อยของระบบ ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลป้อนกลับ และแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จของ วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2555: 29) มาเป็นแนวคิดหลักในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ และได้ศึกษาแนวคิดการสร้างและพัฒนารูปแบบจากงานของ พัฒนา พรหมณี ศรีสรรงค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์ (2560: 1) ที่ได้ศึกษาแนวคิดการสร้างและพัฒนารูปแบบเพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสำหรับนักสาธารณสุข รวมทั้งได้วิเคราะห์สังเคราะห์ องค์ประกอบของรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อแนวทางในการนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ จากนักการศึกษา ดังนี้ พิมพ์ใจ อุ่นบ้าน (2555: 200-204) ศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการสร้างเสริมสุขภาพของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข วิชาญ ใจเถิง และคณะ (2557: 1) ศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนววิถีพุทธและวอลดอร์ฟสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน อุดม ชูลีวรรณ (2559: 214) ศึกษาแบบการพัฒนากระบวนการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล อัมพร พิณะสา (2561: 134-138) ศึกษาการพัฒนาแบบการจัดการศึกษาโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชนะศึก นิชานนท์, เอื้ออารี จันทร, สาธิตา สกุลรัตน์กุลชัย, ทิพวัลย์ ปัญจมะวัต และดวงกมล ขำแสง (2561: 1) ศึกษาการพัฒนาแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้ดูแลเด็ก โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ โดยใช้การทำงานเป็นฐาน และเชาวกุล พรหมใจ (2561: 1) ศึกษาการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ดังแสดงในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงการสังเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาของ
นักการศึกษา จำนวน 7 คน

องค์ประกอบของรูปแบบ	พิมพ์ใจ อุณบ้าน	วิชาญ ใจเถิง และคณะ	อุดม ชูสิวรรณ	พัฒนา พรหมณี และคณะ	อัมพร พิณะสา	ชนะศึก นิชานนท์ และคณะ	เชาวกุล พรหมใจ
ปัจจัยนำเข้า	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
กระบวนการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ผลการดำเนินการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ข้อมูลย้อนกลับ				✓			✓
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ				✓			✓

จากตารางที่ 2.1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพบว่า มีองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ในเอกสารและงานวิจัยของนักการศึกษาทั้ง 7 คน ดังนี้ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลการดำเนินการ 4) ข้อมูลย้อนกลับ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

จากผลการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบจากงานของนักการศึกษาที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงได้กำหนดโครงสร้างองค์ประกอบรูปแบบการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลการดำเนินการ 4) ข้อมูลย้อนกลับ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ เพื่อนำไปสู่การกำหนดประเด็นในการศึกษาสภาพการดำเนินงานพัฒนาการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ (ระยะที่ 1) ในประเด็นกระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษาและปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการศึกษา และเพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ (ระยะที่ 2) ต่อไป

การประเมินรูปแบบ

Madaus Scriven and Stufebeam (1983: 399-402) ได้กล่าวถึง การทดสอบรูปแบบด้วยการประเมิน ซึ่ง Joint Committee on Standards for Education Evaluation

ได้เสนอหลักการประเมินเพื่อเป็นบรรทัดฐานของกิจกรรมการตรวจสอบรูปแบบ ซึ่งจัดเป็น 4 หมวด ดังนี้

1. มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง
2. มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ
3. มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา
4. มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standards) เป็นการประเมินความเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

Eisner (1976: 24) กล่าวว่า การทดสอบรูปแบบหรือการประเมินในบางเรื่องก็ไม่สามารถกระทำได้ ด้วยข้อจำกัดของสภาพการณ์ต่าง ๆ และได้เสนอแนวคิดของการทดสอบหรือประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยว่าการวิจัยทางการศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการตามหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือเชิงปริมาณมากเกินไป และในบางเรื่องก็ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการได้ตัวเลข และสรุป จึงได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้ประเมินโดยเน้นสัมฤทธิ์ผลของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบของการประเมินแบบอิงเป้าหมาย การตอบสนองปัญหาความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องตามรูปแบบของการประเมินแบบสนองตอบ หรือการรองรับกระบวนการตัดสินใจตามรูปแบบการประเมินอิงการตัดสินใจแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถูกนำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปตาอาจจะผสมผสานปัจจัยต่าง ๆ ในการพิจารณาเข้าด้วยกันตามวิจรรณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน

2. รูปแบบการประเมินที่เป็นความเฉพาะทาง ในเรื่องที่จะประเมินโดยที่พัฒนา มาจากแบบการวิจารณ์งานศิลปะ ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญสูง มาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องมือใด ๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริงแนวคิดนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเป็นองค์ความรู้เฉพาะสาขาผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3. รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยใช้ความเชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิตนเอง

4. รูปแบบที่ย่อมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอรรถาธิบายและความถนัดของแต่ละคนนับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่จะนำมาพิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูลตลอดจนวิธีการนำเสนอ

สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2554: 114-115) กล่าวว่า ลักษณะของการประเมินผลการเรียนการสอนตามสภาพจริงการจัดทำรูปแบบการประเมินทางการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการใช้ประโยชน์ (Utility) หมายถึง ร่างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างมีความสุข สำหรับเด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้เด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ มีความสุขได้

2. ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) หมายถึง ร่างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างมีความสุขสำหรับเด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สามารถนำไปปฏิบัติได้ เป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผลที่ได้จากการนำรูปแบบไปใช้ จะนำไปสู่การจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ให้มีความสุขได้

3. ด้านความเหมาะสม (Propriety) หมายถึง ร่างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างมีความสุขสำหรับเด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษมีความสอดคล้องกับกฎ ระเบียบจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยคำนึงถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากการใช้รูปแบบ

4. ด้านความถูกต้อง (Accuracy) หมายถึง ร่างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างมีความสุขสำหรับเด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษมีการพัฒนามาจากพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีที่น่าเชื่อถือ มีการระบุดองค์ประกอบผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ข้อมูลหลักฐาน ตลอดจนวิธีการรวบรวมข้อมูลหรือหลักฐานของรูปแบบได้อย่างชัดเจนน่าเชื่อถือ

สรุปได้ว่า การประเมินรูปแบบ สามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การประเมินตามแนวคิดของ Joint Committee on Standard for Education Evaluation และการประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิตามแนวคิดของ Eisner ซึ่งเป็นวิธีที่แสดงถึงโครงสร้างความคิดโดยใช้หลักการเทียบเคียงแนวความคิด ประสบการณ์และข้อมูลในองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับแนวคิดของรูปแบบ สรุปได้ว่า รูปแบบเป็นแผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีลักษณะเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ โดยกำหนดขึ้นจากบริบทของการศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ ผ่านกระบวนการตรวจสอบเพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ในความคิดเห็นของผู้วิจัย เห็นว่าโครงสร้างของรูปแบบควรประกอบไปด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลสัมฤทธิ์ และผลสะท้อนกลับ สำหรับทดสอบรูปแบบ ผู้วิจัยได้ประเมินตามหลักการของ Joint Committee on Standard for Education Evaluation จากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือการประเมินคุณภาพของรูปแบบ

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน

ประวัติความเป็นมา

สืบเนื่องจากการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2542 ได้เห็นชอบในหลักการมาตรการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ และให้ดำเนินการตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ โดยเห็นชอบกับยุทธศาสตร์การดำเนินการ และโครงสร้างการบริหารงานของการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ โดยให้มีศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดทุกจังหวัด ทำหน้าที่เป็นศูนย์เตรียมการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จัดทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ให้บริการการศึกษา บำบัดฟื้นฟู และดำเนินงานระบบส่งต่อโรงเรียนชุมชน (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 2560: 1)

ปัจจุบันศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งอยู่เลขที่ 365 หมู่ 2 ตำบลตันธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 6 ไร่ โดยมีพื้นที่ให้บริการทางการศึกษาครอบคลุม 8 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอบ้านธิ อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอแม่ทา อำเภอทุ่งหัวช้าง อำเภอเวียงหนองล่อง และอำเภอลี้

บทบาทหน้าที่

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีหน้าที่ในการจัดและส่งเสริม สนับสนุน การศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม และเตรียมความพร้อมของเด็กพิเศษ เพื่อเข้าสู่การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น พัฒนาและฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กพิเศษ บุคลากรที่จัดการศึกษา สำหรับเด็กพิเศษ จัดระบบและส่งเสริม สนับสนุนการจัดแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ จัดระบบ บริการช่วงเชื่อมต่อสำหรับเด็กพิเศษ ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิเศษโดยครอบครัวและชุมชน ด้วยกระบวนการทางการศึกษา เป็นศูนย์ข้อมูล รวมทั้งจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษา

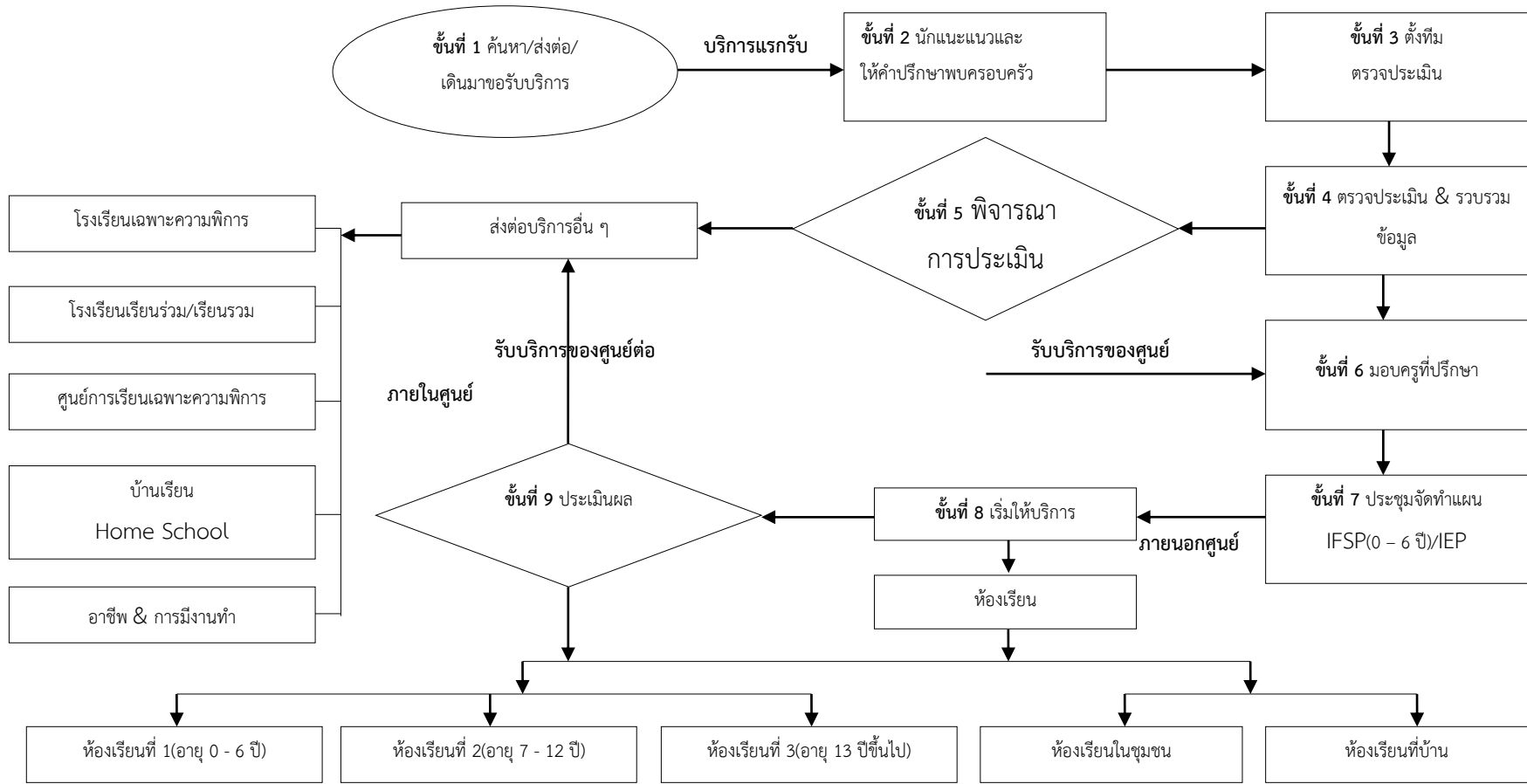
สำหรับเด็กพิเศษ จัดระบบสนับสนุนการจัดการเรียนร่วม และประสานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ ในจังหวัดลำพูน และปฏิบัติภาระหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 2560: 5)

ปรัชญาและเป้าประสงค์

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน กำหนดปรัชญาในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ มีความว่า “พัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษแบบองค์รวม ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม โดยใช้การศึกษาเป็นฐาน” โดยคาดหวังว่า “เด็กพิเศษได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้การศึกษาเป็นฐาน จากการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนจนสามารถเข้าสู่การมีวิถีชีวิตอิสระ” จากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาส่งผลให้ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีอัตลักษณ์ “เป็นคนเก่ง คนดีมีจิตบริการ ทำงานอย่างมีความสุข” และมีเอกลักษณ์ “เป็นอุทยานการเรียนรู้ เรื่องการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ ตามแนวการศึกษาอัลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ” (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 2560: 8)

ขั้นตอนการให้บริการ

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีขั้นตอนการให้บริการเด็กพิเศษ และครอบครัว (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 2560: 12) ดังแผนภูมิที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.1 ขั้นตอนการให้บริการเด็กพิเศษและครอบครัว ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน

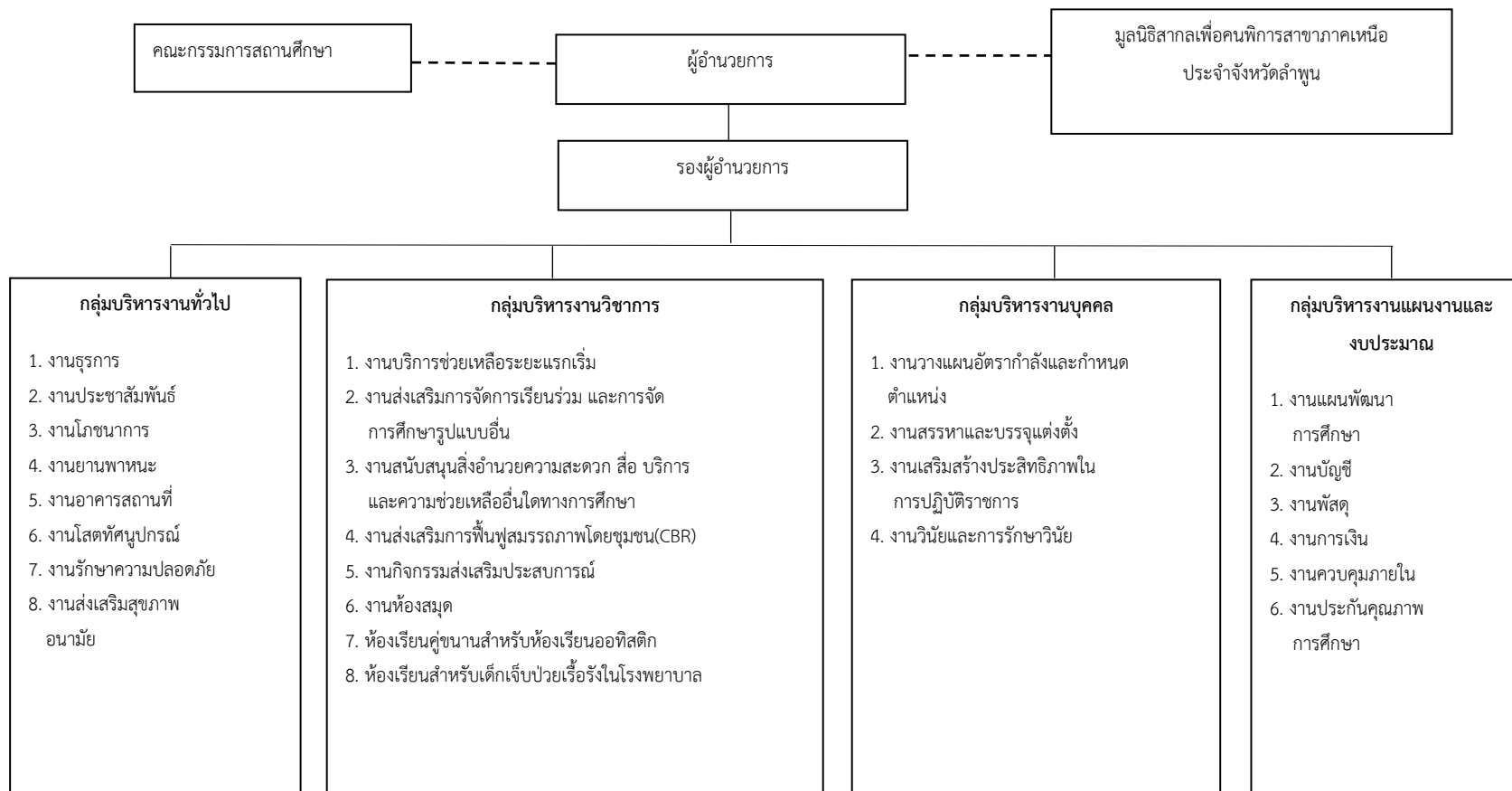
จากแผนภูมิภาพที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการให้บริการเด็กพิเศษและครอบครัวของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน โดยเริ่มจากขั้นที่ 1 ค้นหา/ส่งต่อ/เดินมาขอรับบริการ เริ่มเข้าสู่บริการแรกรับ ขั้นที่ 2 นักแนะแนวและให้คำปรึกษาพบครอบครัว ขั้นที่ 3 ตั้งทีมตรวจประเมิน ขั้นที่ 4 ตรวจประเมิน & รวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 5 พิจารณา การประเมิน หากประเมินแล้วนักเรียนควรรับบริการของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน สู่อันดับที่ 6 มอบครูที่ปรึกษา ขั้นที่ 7 ประชุมจัดทำแผน IFSP (0-6 ปี)/IEP ขั้นที่ 8 เริ่มให้บริการตามห้องเรียน โดยแบ่งการให้บริการห้องเรียนภายในศูนย์การศึกษาพิเศษ ออกเป็น 3 ห้องเรียน ได้แก่ ห้องเรียนที่ 1 (อายุ 0-6 ปี) ห้องเรียนที่ 2 (อายุ 7-12 ปี) และห้องเรียนที่ 3 (อายุ 13 ปีขึ้นไป) ส่วนการให้บริการห้องเรียนภายนอกศูนย์การศึกษาพิเศษ ออกเป็น 2 ห้องเรียน ได้แก่ ห้องเรียนในชุมชน และห้องเรียนที่บ้าน ขั้นที่ 9 ประเมินผล เพื่อรับบริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ต่อ หรือ ส่งต่อบริการอื่น ๆ ได้แก่ โรงเรียนเฉพาะความพิการ โรงเรียนเรียนร่วม/เรียนรวม ศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ บ้านเรียน Home School และสู่การมีอาชีพ และการมีงานทำ

โครงสร้างการบริหารงาน

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีการพัฒนาโครงสร้างการบริหารงาน โดยปีการศึกษา 2543-2554 ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีหัวหน้าศูนย์ 1 เป็นผู้บริหารหน่วยงานและได้ปรับตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา ในปีการศึกษา 2547 มีคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน เป็นหน่วยงานสนับสนุนการจัดการศึกษา โครงสร้างการบริหารงาน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบริหารงานแผนงานและงบประมาณ กลุ่มบริหารงานทั่วไป กลุ่มบริหารงานวิชาการ และกลุ่มบริหารงานบุคคล โดยมีคณะกรรมการของแต่ละกลุ่มบริหารงานกำกับดูแลงาน (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 2560: 15)

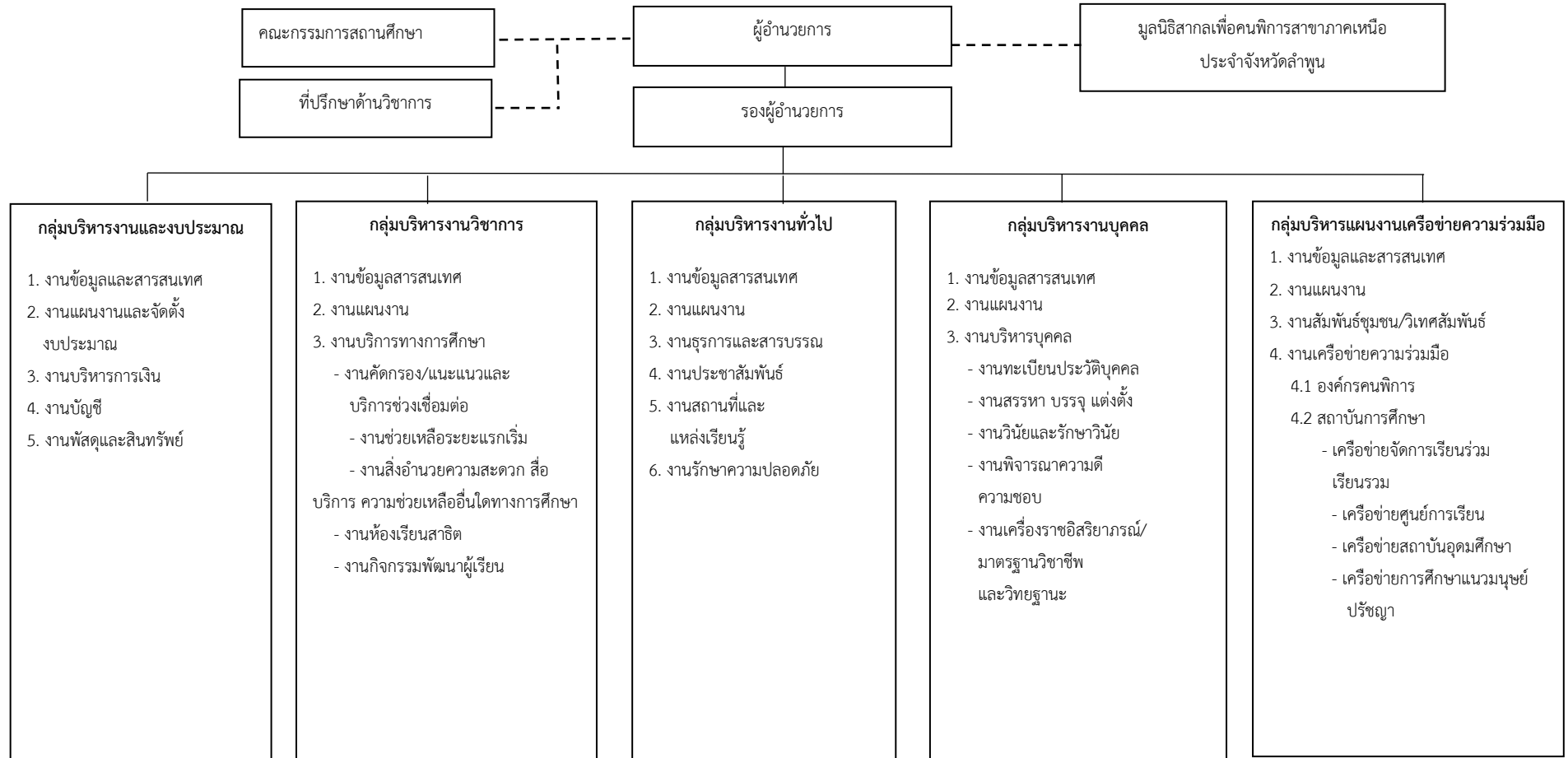
ต่อมาในปีการศึกษา 2555-ปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาโครงสร้างการบริหารงาน โดยมีคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน เป็นหน่วยงานสนับสนุนการจัดการศึกษา นอกจากนี้ยังได้แต่งตั้งที่ปรึกษาด้านวิชาการเพิ่มขึ้น ในปีการศึกษา 2557 เพื่อให้คำปรึกษา คำแนะนำ และช่วยเหลือการจัดการศึกษาโครงสร้างการบริหารงานได้ปรับให้เหมาะสมและสอดคล้องกับภาระงานที่เพิ่มขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบริหารงานวิชาการ กลุ่มบริหารงานบุคคล กลุ่มบริหารงานทั่วไป กลุ่มบริหารงานแผนงานและงบประมาณ และกลุ่มบริหารงานเครือข่ายความร่วมมือ โดยมีคณะกรรมการของแต่ละกลุ่มบริหารงานกำกับดูแลงาน รายละเอียดดังแผนภูมิที่ 2.2 และ 2.3

โครงสร้างบริหารงานศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดลำพูน ระหว่างปีการศึกษา 2543-2554

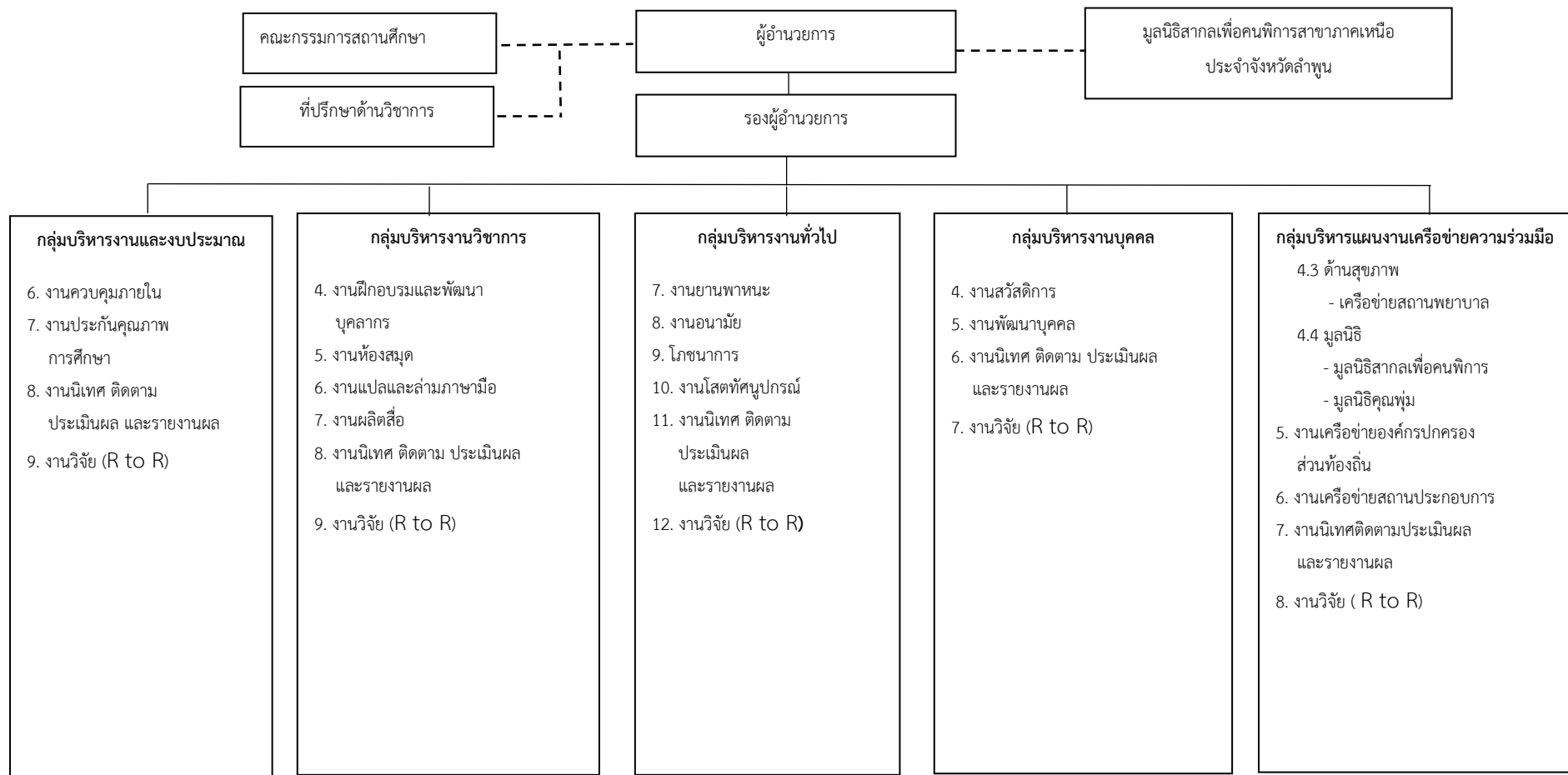
แผนภูมิที่ 2.2 โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ระหว่างปีการศึกษา 2543-2554

โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ระหว่างปีการศึกษา 2555-ปัจจุบัน

แผนภูมิที่ 2.3 โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ระหว่างปีการศึกษา 2555-ปัจจุบัน

โครงสร้างการบริหารงานของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ระหว่างปีการศึกษา 2555-ปัจจุบัน(ต่อ)

แผนภูมิที่ 2.3 (ต่อ)

แผนพัฒนาการจัดการศึกษา

แผนพัฒนาการจัดการศึกษา พ.ศ. 2555-2559 และ พ.ศ. 2560-2563 มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งประเด็นทิศทางการพัฒนาภายในแผนและระหว่างแผน (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 2560: 18-20) รายละเอียดดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ข้อมูลทิศทางการพัฒนาการจัดการศึกษา พ.ศ. 2555-2559 และ พ.ศ. 2560-2563 จำแนกตามประเด็น

ประเด็น	พ.ศ. 2555-2559	พ.ศ. 2560-2563
วิสัยทัศน์	ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน เป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ โดยการใช้การศึกษาเป็นฐานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย ภายในปี พ.ศ. 2559	ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน พัฒนาเด็กพิเศษสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีครู นักวิชาชีพ และบุคลากรมืออาชีพ โดยมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่ดูแลเด็กพิเศษ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูง ภายในปี พ.ศ.2563
พันธกิจ	<ol style="list-style-type: none"> 1. มุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ โดยใช้การศึกษาเป็นฐาน 2. พัฒนาการทำงานเชิงระบบแบบมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม 3. เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ 4. สร้างอัตลักษณ์ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ของเด็กพิเศษให้มีพัฒนาการก้าวหน้า สามารถเรียนหรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2. พัฒนาบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ 3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางเครือข่ายทางด้านวิชาการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ประเด็น	พ.ศ. 2555-2559	พ.ศ. 2560-2563
เป้าหมาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เด็กพิเศษทุกคนในจังหวัดลำพูนได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้การศึกษาเป็นฐานอย่างดี 2. การทำงานเชิงระบบได้รับการพัฒนา จนสามารถนำมาใช้กับการทำงานทุกงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3. ขยายเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษสู่ประชาคมอาเซียน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เด็กพิเศษมีพัฒนาการก้าวหน้าสามารถเรียนหรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2. บุคลากรมีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ 3. สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4. สถานศึกษามีเครือข่ายพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ตามแนวการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับเด็กพิเศษ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ
กลยุทธ์	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ 2. ยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน 3. เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 4. สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาคุณภาพเด็กพิเศษ 2. พัฒนาการบริหารและการจัดการ 3. พัฒนาการจัดการเรียนการสอน 4. พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นศูนย์กลางเครือข่ายทางด้านวิชาการ

ข้อมูลเด็กพิเศษ

ข้อมูลเด็กพิเศษของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ระหว่าง ปีการศึกษา 2554-2561 พบว่า จำนวนเด็กพิเศษอยู่ระหว่าง 148-242 คน ปีการศึกษา 2559 มีจำนวนเด็กพิเศษสูงสุด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 13-18 ปี และมีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพและบกพร่องทางสติปัญญา (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 2561: 4-5) ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 จำนวนและร้อยละของเด็กพิเศษจำแนกตามปีการศึกษาและตัวแปร

ตัวแปร	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561
เพศ								
- ชาย	84	81	79	78	152	141	139	137
- หญิง	64	64	63	61	112	101	99	98
รวม	148	145	142	138	264	242	238	235
อายุ								
- แรกเกิด ถึง 6 ปี	47	44	42	33	28	25	21	19
- อายุ 7 ถึง 12 ปี	41	41	40	42	67	63	59	45
- อายุ 13 ถึง 18 ปี	60	60	60	63	169	154	158	171
รวม	148	145	142	138	264	242	238	235
ประเภทความพิการ								
1. บกพร่องทางการเห็น	3	3	3	3	5	5	6	6
2. บกพร่องทางการได้ยิน	2	2	2	2	3	3	7	7
3. บกพร่องทางสติปัญญา	44	44	42	42	100	90	87	89
4. บกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ	58	55	55	54	102	93	83	81
5. บกพร่องทางการพูดและภาษา	4	4	4	4	4	2	1	1
6. บกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์	2	2	2	2	4	3	2	2
7. บุคคลออทิสติก	23	23	22	19	26	24	27	28

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

ตัวแปร	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561
8. บุคคลพิการซ้อน	12	12	12	12	20	22	25	21
รวม	148	145	142	138	264	242	238	235

จากตารางที่ 2.3 จะเห็นได้ว่าเด็กพิเศษของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีทั้งหมด 8 ประเภทความพิการ ซึ่งไม่มีเด็กพิเศษประเภท บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะว่า เด็กพิเศษกลุ่มดังกล่าวสามารถเข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนจัดการเรียนร่วมหรือเรียนรวมได้

ทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงาน

ทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงาน ประกอบด้วยบุคลากร งบประมาณ และอาคารสถานที่ที่มีความพร้อมและเพียงพอ ในการสนับสนุนการจัดการศึกษา ระหว่างปีการศึกษา 2555-2560 ดังนี้

1. ด้านบุคลากร ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีบุคลากรสนับสนุนการดำเนินงาน ปีการศึกษา 2554-2555 จำนวนทั้งสิ้น 50 คน และเพิ่มขึ้นในปีการศึกษา 2560 มีบุคลากรจำนวนทั้งสิ้น 58 คน โดยส่วนใหญ่บุคลากรเป็นตำแหน่งพี่เลี้ยงเด็กพิการ คิดเป็นร้อยละ 43.11-48.08 รองลงมาเป็น ตำแหน่งข้าราชการครู คิดเป็นร้อยละ 17.31-20.69 รายละเอียด ดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 จำนวนบุคลากรของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	จำนวนบุคลากรและปีการศึกษา						
	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560
ข้าราชการครู	9	9	10	11	11	12	12
พนักงานราชการ	8	8	8	8	8	8	8
ครูอัตราจ้าง	5	5	5	5	5	5	5
ครูธุรการ	-	-	-	-	1	1	1
ลูกจ้างประจำ	3	3	3	3	3	3	3
จ้างเหมาบริการ	2	2	4	4	4	4	4
พี่เลี้ยงเด็กพิการ	25	25	25	25	25	25	25
รวม	50	50	55	56	57	58	58

จากตารางที่ 2.4 แสดงจำนวนบุคลากรของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน จำแนกตามตำแหน่ง จะเห็นได้ว่าศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีครูและบุคลากรสนับสนุนการดำเนินงานในปีการศึกษา 2554-2555 จำนวนทั้งสิ้น 50 คน และเพิ่มขึ้นในปีการศึกษา 2560 มีบุคลากรจำนวนทั้งสิ้น 58 คน โดยส่วนใหญ่เป็นตำแหน่งพี่เลี้ยงเด็กพิการ รองลงมาเป็นตำแหน่งข้าราชการครู

2. ด้านงบประมาณ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานด้วยกัน 3 แหล่ง ได้แก่ งบประมาณแผ่นดินประจำปี มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ สาขาภาคเหนือ ประจำจังหวัดลำพูน และกองทุนส่งเสริมและพัฒนาศึกษาสำหรับคนพิการที่ใช้ในช่วงปีงบประมาณ 2554-2555 เป็นงบประมาณแผ่นดินถึงร้อยละ 91.97-95.15 ของงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนทั้งหมด ยกเว้นในปีงบประมาณ 2556-2560 ที่ได้รับจากงบประมาณแผ่นดิน ร้อยละ 57.52-86.38 ทั้งนี้เพราะว่าศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน

ได้นำเสนอโครงการพัฒนาการจัดการศึกษา ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ที่อยู่ในระยะการวิจัยและพัฒนา ซึ่งมีการปฏิบัติงานร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและต่างประเทศ จากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการ ดังตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน จำแนกตามปีงบประมาณ

ปีงบประมาณ	จำนวนเงินงบประมาณสนับสนุนของการดำเนินงาน ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน			
	เงินงบประมาณแผ่นดิน	เงินมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการฯ	กองทุนส่งเสริมและพัฒนา การศึกษาสำหรับคนพิการ	รวม
2554	5,992,325.00	523,500.00	-	6,515,825.00
2555	12,919,532.00	658,420.00	-	13,577,952.00
2556	10,683,722.00	773,850.00	1,055,005.00	12,512,577.00
2557	13,044,901.00	950,800.00	1,106,480.00	15,102,181.00
2558	12,666,393.00	914,320.00	6,150,100.00	19,730,813.00
2559	12,909,823.00	958,500.00	8,576,700.00	22,445,023.00
2560	14,549,265.00	987,250.00	5,306,240.00	20,842,755.00

3. ด้านอาคารสถานที่ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีพื้นที่ 6 ไร่และพื้นที่เช่า 2 ไร่ รวมเป็น 8 ไร่ มีอาคารสถานที่ประกอบด้วยอาคารหลัก ได้แก่ อาคารเรียน 1 หลัง (3 ห้องเรียน) อาคารประชุม อาคารสำนักงาน (ห้องพระ ห้องผู้บริหาร ห้องกลุ่มบริหารงานทั่วไป งานแผนงานและงบประมาณ งานบุคคล งานเครือข่ายความร่วมมือ และงานวิชาการ) โรงอาหาร เรือนพยาบาล อาคารมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ สาขาภาคเหนือ ประจำจังหวัดลำพูน บ้านพักผู้บริหาร และแฟลตครู นอกจากนี้ยังมีสถานที่ทำการเกษตร สนามเด็กเล่น ตลอดจนระบบสาธารณูปโภคและอุปโภคที่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 2560: 3-4)

ผลการประเมินตนเอง

ผลการประเมินตนเอง ซึ่งเป็นข้อมูลจากการปฏิบัติงาน ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ในปีการศึกษา 2554 ที่ผู้บริหาร ครูและบุคลากรได้วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนในการดำเนินการด้านต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน พ.ศ. 2555-2559 ผลปรากฏว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีจุดแข็งและจุดอ่อนสามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

จุดแข็ง

1. ด้านโครงสร้างและนโยบาย มีโครงสร้างการบริหารและการมอบหมายหน้าที่ ที่ชัดเจน มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีนโยบายสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน
2. ด้านการบริหาร ผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน
3. ด้านบุคลากร มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน และมีความมุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้พัฒนาตนเอง
4. ด้านงบประมาณ ได้รับงบประมาณจากรัฐในการจัดการศึกษาที่เพียงพอ และมีการจัดสรรงบประมาณเป็นไปตามแผนและมีระบบ รวมทั้งมีหน่วยงาน องค์กรการกุศล สนับสนุนงบประมาณการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
5. ด้านอาคารสถานที่ มีสภาพอาคารและบริเวณพื้นที่ภายในศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน เพียงพอและพร้อมในการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่ให้การสนับสนุนพื้นที่ในการจัดตั้งหน่วยบริการตลอดจนครอบครัวมีความพร้อมในการจัดและปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของเด็กพิเศษ
6. สื่อและอุปกรณ์ มีเพียงพอต่อความต้องการจำเป็นของเด็กพิเศษ

7. ผลผลิต เด็กพิเศษได้รับการจัดทำข้อมูลขั้นพื้นฐาน และจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลครบทุกคน

จุดอ่อน

1. ด้านนโยบาย การปฏิบัติงานมีความซ้ำซ้อน ต้องสนองนโยบายหลายหน่วยงานส่งผลให้มีภาระงานเพิ่มขึ้น และประสิทธิภาพน้อยลง
2. ด้านการบริหาร การนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผลไม่ต่อเนื่องและขาดการนำข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนางาน
3. ด้านครูและบุคลากร ส่วนใหญ่ขาดความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กพิเศษ ตลอดจนการจัดทำวิจัย และการทำงานเชิงระบบ
4. ด้านงบประมาณ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูนได้งบประมาณล่าช้า
5. สื่อและอุปกรณ์ ขาดสื่ออุปกรณ์ในการประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัย
6. ด้านผลผลิต เด็กพิเศษขาดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ได้รับการพัฒนาแบบแยกส่วน มีปัญหาสุขภาพ และมีสภาพความพิการที่รุนแรง (ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน 2554: 4)

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูนสามารถสรุปได้ว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน เป็นสถานศึกษาของรัฐ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษที่มีความพิการทุกประเภท ตั้งแต่แรกพบความพิการ อายุ 3-18 ปี จัดการศึกษาฝึกอบรม ผู้ดูแล ครู ชุมชน และสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ที่มีปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานจากภาครัฐและเอกชนอย่างเพียงพอเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงที่จะเป็นศูนย์กลางเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิเศษ โดยใช้การศึกษาเป็นฐาน แต่ทั้งนี้จากการวิเคราะห์จุดแข็ง และจุดอ่อนของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน พบว่า มีจุดอ่อน ที่จะต้องดำเนินการพัฒนาหลายประการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษครั้งนี้ ผู้วิจัยนี้ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

จารุทัศน์ วงศ์ข้าหลวง (2551: ไม่มีเลขหน้า) ศึกษาผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปี ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและเรกจิโอเอมีเลีย และพบว่า ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 5-6 ปี ที่ได้รับการจัดประสบการณ์เรียนรู้ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ มีการใช้สีตามจินตนาการ ร้อยละ 100 และ ผลงานที่แสดงถึงทักษะทางความคิดสร้างสรรค์ร้อยละ 100 ส่วนผลงานปั้นมีการใช้รูปทรงอิสระในผลงาน ผลงานแสดงออกได้ตรงตามที่เด็กต้องการ ผลงานมีลักษณะเฉพาะตน ร้อยละ 100 และผลงานแสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมือ ร้อยละ 100

ศิวพร นิลสุข (2551: ค) ศึกษาการพัฒนาการพูดภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ และพบว่า การจัดประสบการณ์ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ สามารถพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ได้

เปี่ยมพร ตั้งตระกูลไพศาล และ ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข (2552: 161) ศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนระดับปฐมวัยต่อการจัดการศึกษาตามแนวการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟ ของโรงเรียนมัธยาศรีสเทียณ จังหวัดขอนแก่น และพบว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาปฐมวัย ของโรงเรียนมัธยาศรีสเทียณ อยู่ในระดับ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ด้านการจัดการศึกษา ด้านการจัดสภาพแวดล้อม และด้านการวัดและประเมินผล

เพ็ญร่ำไพ หนูสวัสดิ์ (2554: 136) ศึกษาการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปะของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปะของเด็กปฐมวัยหลังการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวคิดวอลดอร์ฟสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

วิชาญ ใจเถิง และคณะ (2557: 135) ศึกษา รูปแบบการบริหารงานวิชาการ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนววิถีพุทธและวอลดอร์ฟสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า 1) องค์ความรู้และผลการพัฒนารูปแบบฯ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการและความสำคัญของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 ด้านบริหารงานวิชาการใช้กระบวนการบริหารเชิงระบบ คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ขั้นตอนด้านกระบวนการ และขั้นตอนด้านผลผลิต และองค์ประกอบที่ 4 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ 2) การประเมินรูปแบบ พบว่า (1) ด้านความคิดเห็นต่อรูปแบบ ครูผู้ใช้รูปแบบมีความรู้สึกที่ดีมากต่อรูปแบบและเห็นว่าเป็น

กระบวนการเรียนรู้ในบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ช่วยให้เด็กมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งในส่วนตัวเอง และความสัมพันธ์กับเพื่อน เด็กกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ตามรูปแบบมาก และเห็นว่ากิจกรรมสนุกทำแล้วมีความสุขสบายใจ รู้สึกรักผู้อื่นมากขึ้น (2) ด้านการนำไปใช้ ครูผู้ใช้รูปแบบมีความเห็นว่า รูปแบบมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ปกติทั่วไปในสถานศึกษาได้ (3) ด้านเนื้อหา ครูผู้ใช้รูปแบบมีความเห็นว่าของรูปแบบมีความชัดเจนดี แต่ถ้าได้เพิ่มเติมเนื้อหาของตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้สอนมีความชัดเจนในการจัดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2557: ไม่มีเลขหน้า) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 พบว่า การพัฒนาการศึกษาของไทยประกอบไปด้วยแนวทางในการดำเนินการที่สำคัญ คือ การซ่อมและการสร้างควบคู่กันไป เพื่อเป็นการปรับแต่งซ่อมกลไกการศึกษาเดิมให้ดียิ่งขึ้น และสร้างเสริมกลไกใหม่ให้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองพลวัตการเปลี่ยนแปลงแห่งศตวรรษที่ 21

อัมพร พิณะสา (2561: 134-138) ศึกษาการพัฒนาแบบการจัดการศึกษาโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐานของสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า 1) รูปแบบการพัฒนามี 5 องค์ประกอบ คือ การกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาการจัดการศึกษา การจัดสถานศึกษา การมีส่วนร่วม และการกำกับดำเนินงาน 2) การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ ประกอบด้วย ประเมินความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความถูกต้องครอบคลุมมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับตามเกณฑ์ในระดับมาก

อุดม ชูลีวรรณ (2559: 214) ศึกษาการบริหารจัดการคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล พบว่า ระบบการบริหารจัดการคุณภาพฯ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลัก คือ 1) การนำองค์กร 2) การวางแผนกลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้ 5) การมุ่งเน้นบุคลากร 6) การมุ่งเน้นการปฏิบัติ และ 7) ผลลัพธ์ด้านผู้เรียน

นริศรา จริยะพันธุ์ (2555: 109) ศึกษาการจัดการเรียนการสอนและประสิทธิผลของโรงเรียนทางเลือก พบว่า โรงเรียนทางเลือกทุกโรงเรียนมีลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยคำนึงถึงความแตกต่างด้านศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะอย่างหลากหลาย

พิมพ์ใจ อุ่่นบ้าน (2555: 199) ศึกษาแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเสริมสร้างคุณภาพของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข พบว่า รูปแบบประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 7 องค์ประกอบ

คือ 1) เป้าหมายการพัฒนา 2) ขอบเขตการพัฒนา 3) โครงสร้างการบริหารจัดการ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนา 5) โครงสร้างการพัฒนา 6) หน่วยการพัฒนา และ 7) เป้าหมายสำคัญปลายทาง

มณฑิรา นรวยศรี (2556: 1) ศึกษายุทธศาสตร์การสร้างรูปแบบการพัฒนา และเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็ก ในจังหวัดสระบุรี พบว่า การสร้างรูปแบบการพัฒนา และเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็ก ใช้กรอบแนวคิดการสร้างยุทธศาสตร์เป็นพื้นฐาน ผสมผสาน การใช้ทฤษฎีระบบทฤษฎีพัฒนาการ ทฤษฎีการเรียนรู้ แนวคิด Supper7 หลักการที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งระบบเครือข่าย ทำให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบในการพัฒนา ที่ใช้ชื่อเรียกว่า C-CAP Model จากนั้นนำมาสร้างเป็นรูปแบบเพื่อการวิจัย

พัฒนา พรหมณี ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์ (2560: 1) ศึกษาแนวคิดการสร้างและพัฒนารูปแบบเพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสำหรับ นักสาธารณสุข พบว่า รูปแบบประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) ทฤษฎีพื้นฐานและ หลักการ 3) ระบบงานและกลไก 4) วิธีการดำเนินการ 5) แนวทางการประเมินผลการดำเนินงาน 6) คำอธิบายประกอบรูปแบบ 7) เงื่อนไขการนำไปใช้ และ 8) คู่มือการใช้ และพบว่าหลักเกณฑ์ และวิธีการสร้างพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย 1) การศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐาน 2) การกำหนด หลักการ เป้าหมายและองค์ประกอบ 3) การกำหนดแนวทางการนำไปใช้ 4) การประเมินรูปแบบ และ 5) การพัฒนาและปรับปรุง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การใช้แนวทางการจัดประสบการณ์ ตามแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของวอลดอร์ฟ โดยการมีส่วนร่วมของผู้ดูแล (ผู้ปกครอง) มีการปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยพิจารณาจากความต้องการของเด็ก และสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กเป็นสำคัญ แล้วนำข้อมูลต่าง ๆ ดังกล่าวมาจัดเป็นเนื้อหากิจกรรมตาม หลักแนวคิดการศึกษาของวอลดอร์ฟ ได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านกิจกรรมการเล่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวงกลม และการเล่านิทาน จะทำให้เด็กพิเศษมีพัฒนาการตามวัย ที่เหมาะสมและผู้ดูแล (ผู้ปกครอง) มีความพึงพอใจ สำหรับผลการวิจัยของนักการศึกษา ที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวข้องกับชื่อรูปแบบ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลการดำเนินงาน ข้อมูลย้อนกลับ และปัจจัยแห่งความสำเร็จ ที่มีลักษณะความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกันขึ้นอยู่กับบริบทของงาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การจัดการศึกษา เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบ ที่มีเป้าหมาย คือ การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ-อารมณ์ สังคม สติปัญญา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ให้สามารถอยู่ร่วม ในสังคมได้อย่างมีความสุข เด็กพิเศษเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งของการจัดการศึกษา ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ จึงจำเป็น

ต้องจัดให้ตามรูปแบบที่เหมาะสมกับลักษณะความจำเป็นของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นสิทธิอันชอบธรรมของเด็กพิเศษที่จะได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค เพื่อพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ของตน ทั้งด้านทักษะพื้นฐาน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องจนสามารถมีงานทำประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีความจำเป็นต้องดำเนินการบนพื้นฐานปรัชญาการศึกษาหรือแนวคิดทฤษฎี การศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่ก่อตั้งขึ้นโดย รูดอล์ฟ สไตเนอร์ ที่เป็นการทำงานเคียงข้างกันหรือร่วมกันระหว่างสองกระบวนการ คือ กระบวนการทางการศึกษากับกระบวนการเยียวยาตามแนวมนุษยปรัชญา มุ่งตรงสู่ความต้องการของเด็กพิเศษเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติของความเป็นมนุษย์หรือศักยภาพความเป็นมนุษย์

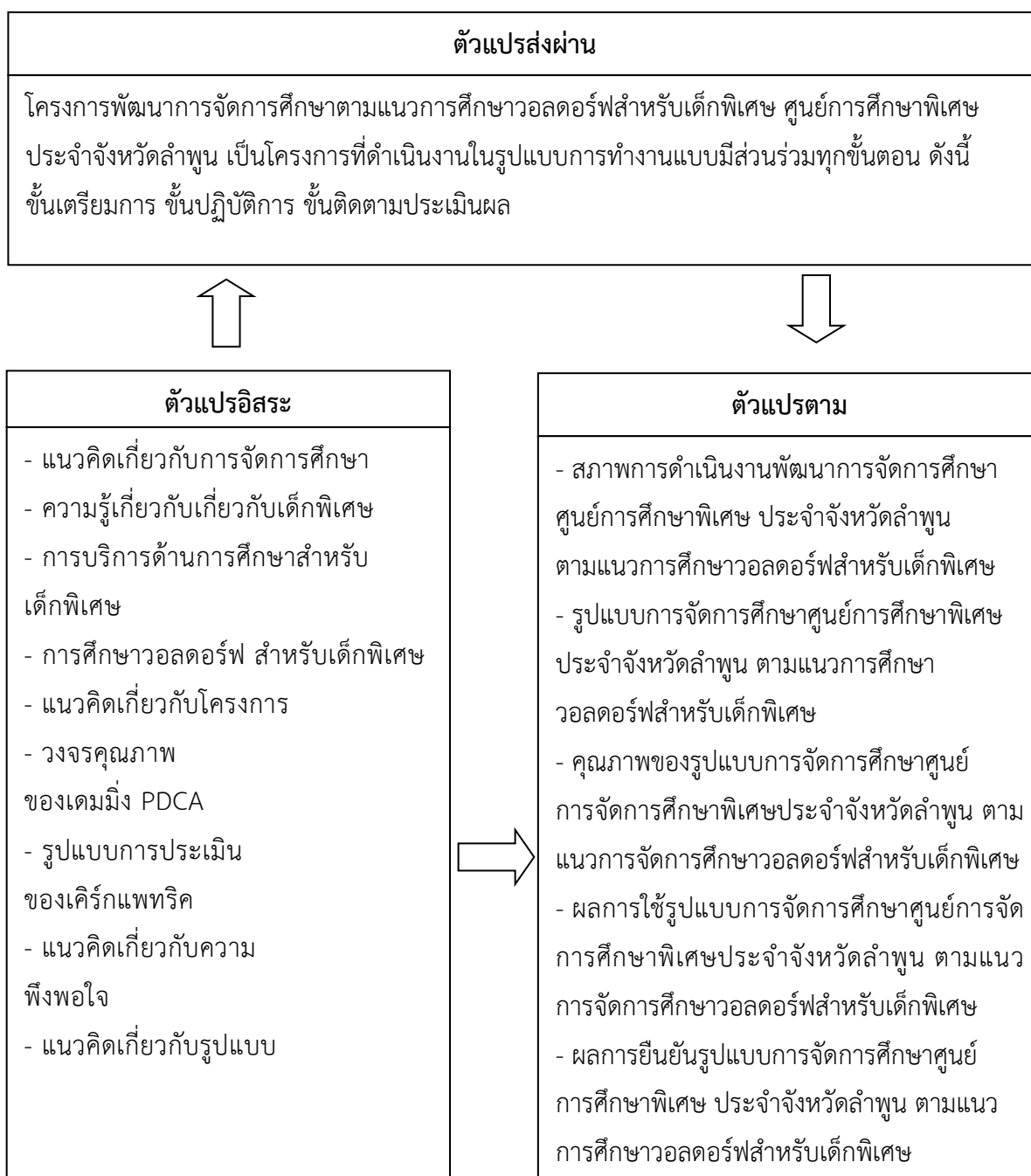
การนำแนวคิดหรือนวัตกรรมทางการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษา มีความจำเป็นต้องมีกลไกในการขับเคลื่อน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับโครงการเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญกับการพัฒนางาน เนื่องจากโครงการเป็นแผนงานที่มีการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ ระยะเวลา งบประมาณ ผู้รับผิดชอบ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการวัดประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อพัฒนางานประจำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ซึ่งวิธีดำเนินการในโครงการมีความจำเป็นต้องบริหารจัดการบนพื้นฐานของวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง PDCA เนื่องจากเป็นแนวคิดที่มีลักษณะเป็นวงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของการพัฒนาการจัดการศึกษาที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษา มีความจำเป็นต้องใช้รูปแบบการประเมินผลของเคิร์กแพทริก ซึ่งเป็นวิธีการประเมินผลการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการพัฒนาได้อย่างรอบด้าน สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งที่ช่วยให้งานสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการที่ผู้บริหารจะดำเนินการให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจในงาน นอกจากนั้นแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนางานหรือการพัฒนาการจัดการศึกษา เพราะรูปแบบเป็นแบบแผนถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลการดำเนินงาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ทั้งหลายสามารถนำมาจัดทำเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ดังกรอบความคิดการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ตามตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.4 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการสร้างรูปแบบ ได้มาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา กระบวนการอย่างเป็นระบบของสังคม ที่มีเป้าหมายพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ-อารมณ์ สังคม สติปัญญา และคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์สู่การอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข ที่จะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป้าหมายของการจัดการศึกษา คือ ศักยภาพความเป็นมนุษย์ของผู้เรียน และการอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข

2. ความรู้เกี่ยวกับเด็กพิเศษ เป็นเป้าหมายการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ที่จะต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านทักษะพื้นฐาน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และความสามารถเข้าสู่บริการช่วงเชื่อมต่อ โดยการมีส่วนร่วมของครูและผู้ดูแลเด็กพิเศษ การให้บริการทางการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กพิเศษ เนื่องจากเป็นเรื่องเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเองในการดำรงชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้ เพื่อใช้ชีวิตในสังคม

3. การศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่ได้นำมาใช้เป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติของความเป็นมนุษย์และมีลักษณะเป็นการทำงานเคียงข้างกันหรือร่วมกัน ระหว่างสองกระบวนการ ได้แก่ กระบวนการทางการศึกษาและกระบวนการเยียวยาตามแนวมนุษยปรัชญา ที่มุ่งตรงต่อความต้องการของเด็กพิเศษ

4. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการ เป็นแผนงานที่มีการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ ระยะเวลา งบประมาณ ผู้รับผิดชอบ รวมทั้งวิธีการวัดและประเมินผล เพื่อพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับโครงการมาใช้เป็นกลไกในการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

5. แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ที่ผู้วิจัยนำมาทำกับการดำเนินโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ได้แก่

5.1 วงจรคุณภาพของเดมมิ่ง PDCA เป็นกรอบในการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ขั้นวางแผน (2) ขั้นปฏิบัติ (3) ขั้นตรวจสอบ (4) ขั้นปรับปรุง

5.2 รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริก เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลที่นำมาใช้ประเมินผลการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษา ในโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน

5.3 แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ เป็นแนวคิดที่นำมาใช้วัดความพึงพอใจของครูและผู้ดูแลเด็กพิเศษที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน

ตัวแปรส่งผ่าน

ผู้วิจัยได้ดำเนินโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน เป็นโครงการความร่วมมือทางวิชาการและการวิจัยระหว่างศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน และสถาบันมานพฟ้า เพื่อการวิจัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนหูหนวก โดย ดร. จิตรประภา ศรีอ่อน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ การวิจัย และการบริหารสถานศึกษา การดำเนินงานตามโครงการทำในรูปแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ดังนี้ ชั้นเตรียมการ ชั้นปฏิบัติการ และชั้นติดตามประเมินผล

ตัวแปรตาม

ผู้วิจัยคาดว่าผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยการดำเนินโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ดังต่อไปนี้

1. สภาพการดำเนินงานพัฒนาการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่

1.1 กระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

1.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการจัดการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

1.3 ความต้องการในการพัฒนาการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการจัดการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

2. รูปแบบการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการจัดการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาต่าง ๆ จากงานของนักการศึกษา ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานพัฒนาการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษในระยะที่ 1 และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำมาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ

3. คุณภาพของรูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่

3.1 ด้านความเป็นไปได้

3.2 ด้านความเป็นประโยชน์

3.3 ด้านความเหมาะสม

3.4 ด้านความถูกต้อง

4. ผลการใช้รูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่

4.1 ผลการพัฒนาศักยภาพเด็กพิเศษ 3 เรื่อง ดังนี้ 1) ทักษะพื้นฐานของเด็กพิเศษ 2) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กพิเศษ และ 3) ความสามารถเข้าสู่บริการช่วงเชื่อมต่อของเด็กพิเศษ

4.2 ความพึงพอใจของครูที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษา ศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ใน 10 ประเด็น ดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงของเด็กพิเศษ 2) การเปลี่ยนแปลงของผู้ดูแล 3) การเปลี่ยนแปลงของครู 4) สภาพห้องเรียน 5) สภาพอาคารสถานที่ 6) กิจกรรมการเรียนการสอน 7) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน 8) สื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก 9) ข้อมูลที่ได้รับเกี่ยวกับการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ จากศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน และ 10) การให้บริการของครูและบุคลากร ศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน

4.3 ความพึงพอใจของผู้ดูแล ที่มีต่อการใช้รูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ใน 10 ประเด็น ดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงของเด็กพิเศษ 2) การเปลี่ยนแปลงของผู้ดูแล 3) การเปลี่ยนแปลงของครู 4) สภาพห้องเรียน 5) สภาพอาคารสถานที่ 6) กิจกรรมการเรียนการสอน 7) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน 8) สื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก 9) ข้อมูลที่ได้รับเกี่ยวกับการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ จากศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน และ 10) การให้บริการของครูและบุคลากร ศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน

5. ผลการยืนยันรูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่

5.1 ผลการใช้รูปแบบการจัดการศึกษา ศูนย์การจัดการศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

ใน 4 ด้าน ดังนี้ 1) คุณภาพของผู้เรียน 2) กระบวนการบริหารและการจัดการ 3) กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 4) ด้านการเผยแพร่ผลงาน

5.2 ความพึงพอใจของผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ ที่มีต่อเอกสารคู่มือการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดลำพูน ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟสำหรับเด็กพิเศษ ใน 3 ด้าน ดังนี้ 1) รูปเล่มของเอกสาร 2) เนื้อหาของเอกสาร และ 3) การนำไปใช้